

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η ενίσχυση της Διαπολιτισμικότητας μέσα από την Γλωσσική Διδασκαλία και την Δημιουργική Γραφή από το Νηπιαγωγείο έως την ΣΤ΄ Δημοτικού.»

«The enhancing Interculturalism through Language Teaching and Creative Writing from Kindergarten to Elementary school»

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: Μπάρδα Παρασκευή

A.E.M: 3548

ΕΠΟΠΤΡΙΑ: Βακάλη Π. Άννα, Μέλος Ε.Δ.Ι.Π. Δημιουργικής Γραφής, Π.Δ.Μ.

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Κωτόπουλος Η. Τριαντάφυλλος, επίκουρος καθηγητής & επιστημονικά υπεύθυνος Μ.Π.Σ. «Δημιουργική Γραφή», Π.Δ.Μ.

ΦΛΩΡΙΝΑ

ΙΟΥΝΙΟΣ, 2021

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
Α' ΜΕΡΟΣ	8
Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΪΣΙΟ	8
A.1 Διεύρυνση του όρου Διαπολιτισμικότητα.....	8
A.2 Οι σύγχρονες τάσεις στη διαπολιτισμική εκπαίδευση -Τα εκπαιδευτικά μοντέλα.	9
A.3 Διαπολιτισμικότητα & Εκπαίδευση.....	12
Β' ΜΕΡΟΣ	15
Β. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	15
B.1 Η έννοια της Δημιουργικής Γραφής.....	15
B.2 Δημιουργική Γραφή & Εκπαίδευση.....	18
B.3 Διαπολιτισμικότητα & Διδασκαλία Γλώσσας και Δημιουργικής Γραφής	22
<i>B.3.1</i> Γλώσσα και πολιτισμός.....	22
<i>B.3.2</i> Ο ρόλος της γλώσσας στη διαπολιτισμική εκπαίδευση	22
<i>B.3.4</i> Η γλωσσική επάρκεια.....	23
<i>B.3.4</i> Η σημασία της Δ.Γ. στην εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας.	23
<i>B.3.5</i> Τρόποι διδασκαλίας της Ελληνικής γλώσσας στα σχολεία διαπολιτισμικού περιεχομένου.....	24
<i>B.3.6</i> Η υποστήριξη των δίγλωσσων μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	27
Γ' ΜΕΡΟΣ	29
Γ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ Δ.Γ. ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ.	29
Εισαγωγικά	29
Γ.1 Προτεινόμενες ασκήσεις από τα βιβλία της Γλώσσας του Δημοτικού.....	30

<i>A. Νηπιαγωγείο</i>	34
<i>B. Δημοτικό</i>	37
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	54
Βιβλιογραφικές Αναφορές	56

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ύστερα από την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας, θα ήθελα να προβώ σε θερμές ευχαριστίες προς τα πρόσωπα που είχαν άμεση εμπλοκή κατά την διάρκεια της εκπόνησης της και στάθηκαν αρωγοί κατά την όλη διαδικασία.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κ. Βακάλη Άννα τόσο για την ένθερμη υποστήριξη της όταν αναλάβαμε την από κοινού συνεργασία μας, όσο και για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε κατά την διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας αυτής, καθώς επίσης και τις θερμές ευχαριστίες μου στον Β' βαθμολογητή, κ. Κωτόπουλο Τριαντάφυλλο για τον χρόνο που θα δαπανήσει στην ανάγνωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Παράλληλα θα ήθελα να ευχαριστήσω και την οικογένεια μου, που με πολλή υπομονή στάθηκαν στο πλευρό μου κατά την διάρκεια συγγραφής της εργασίας αυτής καθώς επίσης και τους φίλους μου για την συμπαράσταση, την κατανόηση και την ηθική υποστήριξη που μου προσέφεραν όλο αυτό το διάστημα.

Αφιερωμένη στον μπαμπά μου
που μου δίδαξε πως η μαγεία της γνώσης
βρίσκεται στην αγάπη για μάθηση.
(Εύχομαι να ήσουν εδώ).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται τον ρόλο που διαδραματίζει η Γλωσσική Διδασκαλία και η Δημιουργική Γραφή στην ανάπτυξη της Διαπολιτισμικότητας, αναφερόμενη σε παιδιά που ανέρχονται ηλικιακά από Νηπιαγωγείο έως τις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού. Με την πάροδο του χρόνου η διαπολιτισμικότητα συντελεί ένα φαινόμενο που ολοένα και αναπτύσσεται στις σύγχρονες κοινωνίες, με τα σχολεία να φιλοξενούν πλέον στις δομές τους μαθητές που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα. Επομένως καθίσταται πλέον σαφές πως η μύηση των παιδιών στο φάσμα της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας αποτελεί ως επί το πλείστον αναγκαιότητα, καθώς με τον τρόπο αυτό τα παιδιά, θα μπορέσουν να αντιληφθούν την έννοια της κουλτούρας και να καταστεί ευκολότερη η ενσωμάτωση των μαθητών στις εκάστοτε κοινωνίες διαβίωσης. Σε πρώτη ανάλυση τίθεται ο προβληματισμός του τί είναι η Διαπολιτισμικότητα και η Δημιουργική Γραφή και πως μέσα από αυτή τα παιδιά θα καταφέρουν να προσεγγίσουν το περιεχόμενο της διαπολιτισμικότητας, ενώ παράλληλα θα εξεταστεί και ο τρόπος εμπλοκής της στην εκπαιδευτική διαδικασία. Είναι σημαντικό επίσης να γνωρίζουμε πως στην εύθραυστη παιδική ηλικία, η μύηση των παιδιών στο επιστημονικό πεδίο της Λογοτεχνίας, καλλιεργεί ευαισθησίες και ερεθίσματα στην παιδική ψυχή που συνδράμουν στην διαμόρφωση μιας συγκροτημένης προσωπικότητας στην μετέπειτα πορεία της ζωής τους. Στη συνέχεια της εν λόγω εργασίας, θα δοθεί μια θεωρητική προσέγγιση του φάσματος της Δημιουργικής Γραφής και της Διαπολιτισμικότητας ενώ σαν τελικό προϊόν θα δοθούν ορισμένες δραστηριότητες που μπορούν να εκμεταλλευτούν στην διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας στις σχολικές τάξεις του Νηπιαγωγείου και του Δημοτικού, προκειμένου να κατακτηθεί και ο θεσμοθετούμενος στόχος της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: Δημιουργική Γραφή, Διαπολιτισμικότητα, Γλωσσική διδασκαλία, Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Εκπαιδευτική διαδικασία, Πολυπολιτισμικότητα.

ABSTRACT

This hereunto graduate project elaborates on the role which the language instruction and creative writing can play in the development of intercultural which refers to children that range between kindergarten and elementary school. Through the passage of time the intercultural phenomena is developed in modern societies, with schools accommodating students who originate from different cultural backgrounds. Therefore it is clear that children's initiation through the spectrum of language and literature is a necessity, as in this way children are able to perceive the concept of the culture, thus, making their intergration, in societies much easier. Through a first analysis there is a concern to what is intercultural and creative writing and how children will be able to approach the content of intercultural, while at the same time the relation with the educational procedure will be examined. It is essential that we be aware that at a fragile childhood stage, the initiation of children in the science field of literature cultivates sensitiveness and stimuli to their soul which helps to the formation of a structured personality in their life. Subsequently a theoretical approach of the spectrum will be given of creative writing and of intercultural whereas some activities will be given as a final output, and which can be used to conduct the educational process in kindergarten and elementary classrooms in order to conquer the institutionalized objective of this current study.

Key-Words: Creative Writing, Intercultural, Language instruction, Kindergarten, Elementary school, Educational procedure, Multiculturalism.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εν λόγω πτυχιακή εργασία, διεξάγεται η μελέτη του επιστημονικού πεδίου της Δημιουργικής Γραφής συνδυαστικά με το φάσμα της διαπολιτισμικότητας, στα εκπαιδευτικά συστήματα του Νηπιαγωγείου και του Δημοτικού. Λαμβάνοντας υπόψη το αντικείμενο της Δημιουργικής Γραφής ως μεμονωμένη έννοια, παρατηρούμε πως αποτελεί ένα διαχρονικό εργαλείο μάθησης με πρωτεύον στόχο να εντάξει τους μαθητές από μικρή ηλικία στον κόσμο της Λογοτεχνίας, της Γλώσσας και της γραφής. Με τις κατάλληλες διαθεματικές δραστηριότητες που θέτονται, ως επιπρόσθετο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας, επιδιώκεται η ανάπτυξη και η καλλιέργεια της δημιουργικότητας των παιδιών.

Σε πρώτη φάση, η μελέτη του αντικειμένου της παρούσας εργασίας, αφορά την προσέγγιση του θέματος από μια σκοπιά ανάλυσης των θεωριών ούτως ώστε να γίνει κατανοητό το περιεχόμενο των όρων της Δημιουργικής Γραφής και της διαπολιτισμικότητας ώστε να αντιληφθούμε και τις πρακτικές εφαρμογές τους εντός της εκπαιδευτικής διαδικασίας ενώ σε δεύτερο στάδιο επιδιώκεται και η τοποθέτηση κατάλληλων δραστηριοτήτων, εκ των οποίων οι στόχοι επιχειρείται να ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο του εξεταζόμενου θέματος και αφορούν μαθητές των τάξεων του Νηπιαγωγείου και του Δημοτικού.

Το αντικείμενο που αναλύεται στη συνέχεια της εν λόγω εργασίας, αφορά ένα επίκαιρο και ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα συζήτησης, όπως είναι αυτό της διαπολιτισμικότητας, ενός φαινομένου που με την πάροδο του χρόνου μετατρέπεται σε ολόένα και πιο σύνηθες και απασχολεί πλέον όλες εκείνες τις κοινωνίες που φιλοξενούν στις δομές τους πληθυσμούς πολυπολιτισμικού περιεχομένου. Η εμπλοκή της Δημιουργικής Γραφής στο φάσμα της διαπολιτισμικότητας όσο αφορά την διαδικασία της μάθησης, είναι σημαντική καθώς μέσα από την Λογοτεχνία, την Γλώσσα και την γραφή η οικειοποίηση των παιδιών με το φαινόμενο της διαπολιτισμικότητας καθίσταται ευκολότερη, καθώς εμπλέκονται δραστηριότητες και άλλες τεχνικές που συνδράμουν στην επιδίωξη του επιθυμητού αυτού στόχου.

Η δομή της εργασίας αφορά την ανάλυση του θεωρητικού περιεχομένου των όρων Δημιουργική Γραφή και διαπολιτισμικότητα με την αξιοποίηση της βιβλιογραφικής

ανασκόπησης, την εμπάθυνση της εμπλοκής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία και την απόθεση δραστηριοτήτων προκειμένου να ενισχυθεί η επιρροή της Δημιουργικής Γραφής και της διαπολιτισμικότητας στις σχολικές δομές.

Τέλος αναγράφονται αλφαβητικά όλες οι αναφερθείσες βιβλιογραφικές αναφορές που αξιοποιήθηκαν κατά τη μελέτη του θέματος που εκπονήθηκε στην παρούσα πτυχιακή εργασία.

A' ΜΕΡΟΣ

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

A.1 Διεύρυνση του όρου Διαπολιτισμικότητα

Έχοντας υπόψη την έννοια της Διαπολιτισμικότητας σε γενικότερο πλαίσιο, στην προσπάθεια να εμβαθύνουμε στο περιεχόμενο του όρου ώστε να είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε καλύτερα το αντικείμενο που προσβύει, παρατηρείται η αναφορά στο πώς τα άτομα, μεμονωμένα ή οργανωμένα σε ομάδες ατόμων διαφορετικής προέλευσης, δύνανται να αντιμετωπίσουν την πολιτισμική ετερότητα δομώντας μια καινούργια πολιτισμική ταυτότητα που θα προκύπτει τόσο από τη συνεργασία όσο και από την ανταλλαγή χαρακτηριστικών μεταξύ των διαφόρων πολιτισμών (Γεωργογιάννης, Π. 2008). Σύμφωνα με τον Δαμανάκη, η διαπολιτισμικότητα περιγράφεται και αναλύεται ως «η ισότιμη συνάντηση, αλληλεπίδραση, επικοινωνία και αλληλοεμπλουτισμό φορέων διαφορετικών πολιτισμών». Όταν επιχειρούμε να αναφερθούμε στον όρο της διαπολιτισμικότητας, προσπαθούμε άμεσα, σύμφωνα με την πρόθεση «δια» του όρου, να περιγράψουμε τις σχέσεις που συνάπτονται μεταξύ των ανθρώπων που προέρχονται από διαφορετικά πολυτισμικά υπόβαθρα (Δαμανάκης, 2007 στο Πουταλή Ερασμία, 2014).

Κατά τον Porscher, οι ερευνητές επιλέγουν τον όρο αυτόν για να κάνουν ακόμα πιο κατανοητό το σκηνικό που επικρατεί στις χώρες υποδοχής των μεταναστών αλλά και να περιγράψουν πώς προκλήθηκε η μαζική συσσώρευσή τους (Porscher, 1979).

Όπως αναφέρεται από τις Κανακίδου και Παπαγιάννη, η διαπολιτισμικότητα επιχειρεί να δημιουργήσει μια ευέλικτη κοινωνία μέσα στην οποία οι πολίτες θα είναι σε θέση να διαχειριστούν με ευκολία τα διάφορα περιβαλλοντικά ερεθίσματα (Κανακίδου και Παπαγιάννη, 1994).

Στη προσπάθεια να γνωρίσουμε καλύτερα τα φάσματα που περικλείουν τη διαπολιτισμικότητα ώστε να έχουμε αναπτύξει πλέον ολοκληρωμένη εικόνα γύρω από αυτή και να έχουμε κατανοήσει πλήρως το περιεχόμενο της, παρακάτω καταγράφονται οι τέσσερις βασικές αρχές της εκ των οποίων προκύπτει και η δόμηση των στόχων οι οποίοι απορρέουν από το φάσμα της διαπολιτισμικότητας.

Αυτές είναι:

- Η ενίσχυση των θετικών αντιλήψεων και στάσεων απέναντι στις διαφορές ανάμεσα στους πολιτισμούς
- Το φαινόμενο της αλληλεγγύης
- Η αντιμετώπιση και ο σεβασμός των υπόλοιπων πολιτισμών ως ισότιμων και ισάξιων
- Η προσπάθεια να επιτευχθεί η ειρήνη

Οι αρχές αυτές συνθέτουν ως επί το πλείστον τα θεμέλια πάνω στα οποία θα στηριχτούν και θα επιτευχθούν: η επικοινωνία, οι ανθρώπινες σχέσεις μεταξύ των λαών αλλά και η σχέση των ανθρώπων με το φυσικοκοινωνικό τους περιβάλλον, το οποίο δεν μένει αδρανές αλλά συνεχώς αναπτύσσεται και εξελίσσεται σε ένα πολυσύνθετο μόρφωμα (Κοκκινίδου, Ε., Παπαγιάννη, Β., 1998).

A.2 Οι σύγχρονες τάσεις στη διαπολιτισμική εκπαίδευση -Τα εκπαιδευτικά μοντέλα

Η πρώτη εκδήλωση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης συνέβη στις αρχές της δεκαετίας του '60 στα Αμερικανικά και Καναδέζικα εκπαιδευτικά συστήματα και στόχευαν στην ανταπόκριση των μεγάλων βαθμών σχολικής αποτυχίας που εκδηλωνόταν στα παιδιά των μειονοτήτων. Βάσει ερευνών, το πιο εμφανές αίτιο που οδηγούσε στη σχολική αποτυχία δεν ήταν η ανεπαρκής γνώση της επίσημης γλώσσας τους, όπως πρωτοθεωρήθηκε, αλλά η ελλιπής ικανότητα του εκπαιδευτικού

δυναμικού να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αντιμετώπισης των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των μαθητών τους. Παρόλο που πρωταρχικός ρόλος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ήταν να διδάξει στους μαθητές της την επίσημη γλώσσα, με την διαδικασία ίδρυσης τμημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας, στη συνέχεια η προσοχή της επικεντρώθηκε στο να αποδεχτούν την ετερότητα και να ενστερνιστούν την κουλτούρα αυτών των παιδιών. Κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα ήρθαν στο προσκήνιο πέντε τύποι διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, που βασίστηκαν σε εκπαιδευτικές πολιτικές που παρουσίαζαν διαφορετικές προσεγγίσεις:

- **το αφομοιωτικό μοντέλο:** λαμβάνοντας υπόψη το μοντέλο αυτό, αναφερόμαστε στο γεγονός πως όλοι οι μαθητές, ανεξαρτήτως εθνοπολιτισμικής προέλευσης, χρειάζεται να λάβουν μέρος στον κοινό εθνικό πολιτισμό και ο μόνος τρόπος να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός είναι να μάθουν γρήγορα την επίσημη γλώσσα ή αντίστοιχα τη γλώσσα της χώρας υποδοχής καθώς και του ενικού πολιτισμού της.
- **το μοντέλο ενσωμάτωσης:** με τη βοήθεια της ενσωμάτωσης η επικρατούσα εθνική παράδοση της εκάστοτε ομάδας συμπεριλαμβάνεται στη νέα εθνική ταυτότητα. Βάσιμη καθίσταται και η θεωρία πως τα παιδιά των μεταναστών, έχοντας πολιτισμικές και ιστορικές γνώσεις, θα βοηθηθούν από αυτές στο να αντιληφθούν τη διαφοροποίηση στον τρόπο ζωής, θρησκείας κλπ, γεγονός που επιπλέον θα κάνει πιο εύκολη την ενσωμάτωση και θα εμποδίσει τυχόν λάθη που θα συνέβαιναν από άγνοια.
- **το πολυπολιτισμικό μοντέλο:** οι οπαδοί του πολυπολιτισμικού μοντέλου πιστεύουν πως μέσω της προώθησης της κοινωνικής συνοχής, επιτυγχάνεται η αναγνώριση των πολιτισμικών εκείνων ιδιαιτεροτήτων των μεταναστευτικών ομάδων ενώ παράλληλα δημιουργείται ένα κοινωνικό πλαίσιο κατά το οποίο οι πολιτισμοί έχουν το ελεύθερο της συνύπαρξης και της ανάπτυξης χωρίς να εκτίθεται η ενότητα και η συνοχή τους.
- **αντιρατσιστικό μοντέλο:** σύμφωνα με το μοντέλο αυτό προωθείται η αντίληψη πως οι άνθρωποι θα πρέπει εκτός από τη στάση τους να αλλάξουν και τις

εκπαιδευτικές δομές της κοινωνίας προκειμένου να εξαφανιστούν οι διακρίσεις φυλετικού περιεχομένου προς τους μετανάστες μαθητές.

- **το διαπολιτισμικό μοντέλο:** αναλύοντας τον όρο, με την έννοια «διαπολιτισμός» εννοούμε μια σχέση διαλεκτική, μια διαδικασία δυναμικού σθένους που προωθεί τη διαδικασία της αλληλεπίδρασης, αναγνώρισης και συνεργασίας, σε αμοιβαίο βαθμό, μεταξύ των διαφορετικών εθνικών μεταναστευτικών ομάδων. Επικεντρώνοντας την προσοχή μας στην τελική έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με το θέμα της εκπαίδευσης και της πολιτισμικής ανάπτυξης των μεταναστών, τα κύρια χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διέπουν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι αρχικά η μορφή της να έχει το πεδίο αναφοράς στην εκτενή εκπαίδευση των μεταναστών μαθητών στις χώρες υποδοχής, να ενθαρρύνει την αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών που προέρχονται από διαφορετική χώρα με τους λαούς των χωρών υποδοχής, να προκαλεί την αναθεώρηση των κριτηρίων κοινωνικοκεντρικού και εθνοκεντρικού περιεχομένου που αφορά κυρίως τα σχολεία και τέλος να είναι το μέσο εκείνο που θα επιτυγχάνει την αξιολόγηση σχετικά με τις ευκαιρίες στη ζωή και φυσικά την προσπάθεια να ενταχθούν όσο πιο ομαλά γίνεται κοινωνικά και οικονομικά (Πιτσάβα, Ε., 2019).

A.3 Διαπολιτισμικότητα & Εκπαίδευση

Η πρώτη εμφάνιση του όρου «διαπολιτισμική εκπαίδευση» στην ελληνική βιβλιογραφία συνέβη τη δεκαετία του '80 και πρωταρχικά συνδέεται με το φαινόμενο της παλιννόστησης και πιο συγκεκριμένα με την επαν(ένταξη) των παλιννοστούντων μαθητών στο σχολικό περιβάλλον. Οι εισηγητές του όρου στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον Γκότοβο, κατά τις αρχές της δεκαετίας του '80 επιδιώκουν να καταστήσουν σαφές μέσα από την πρόθεση «δια» του όρου διαπολιτισμικότητα, όχι μόνο το γεγονός της πολιτισμικής αλληλεπίδρασης που ήταν υπαρκτό, αλλά μίας προγραμματικής θέσης: «την παιδαγωγική αρχή πως όταν η αγωγή ασκείται σε περιβάλλοντα που χαρακτηρίζονται από ετερότητα– όχι μόνο σε αυτά αλλά τουλάχιστον σε αυτά – είναι επιθυμητή η αμοιβαία αντίληψη των μετεχόντων, η βιωματική εμπειρία του υποκειμένου ώστε να αντιληφθεί τον πολιτισμικό ρόλο του άλλου καθώς και η αντίληψη της πραγματικότητας του κόσμου μέσω αυτής της οπτικής γωνίας (Γκότοβος, 2002: 3).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση οφείλει να καθοδηγήσει τους μαθητές σε μονοπάτια όπου θα είναι σε θέση να αντιληφθούν την διαφορετικότητα που ορίζει το ανθρώπινο γένος, την ποικιλία των τρόπων που ζουν οι άνθρωποι ανά τον κόσμο και μέσα από κοινές δράσεις να αναπτυχθούν ώστε να είναι σε θέση να εντάξουν τις κοινές γραμμές πλεύσης ανάμεσα τους καθώς και τον βαθμό αλληλεξάρτησης μεταξύ των πολιτισμών (Unesco 2002: 137-138).

Κατά τις Κανακίδου και Παπαγιάννη (Κανακίδου και Παπαγιάννη, 1997:21, στο Ευγενία Ιωαννίδου), το επιστημονικό ενδιαφέρον γύρω από την διαπολιτισμική εκπαίδευση στη Δυτική Ευρώπη, συνάδει χρονικά με την εμφάνιση μιας μεταναστευτικά μεγάλης πληθυσμιακής ομάδας στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες. Ορμώμενη από τη πίεση που άσκησε η εγκαθίδρυση αυτών των μεταναστευτικών ομάδων στις χώρες υποδοχής, προέκυψε και το ζήτημα της εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών των χωρών υποδοχής, το οποίο με τη σειρά του αναζωπύρωσε τη συζήτηση γύρω από το θέμα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η προσπάθεια για να οργανωθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση, ως εμφανής τύπος εκπαίδευσης, καθρεφτίζει την αποδοχή της πολυπολιτισμικότητας ως μια καινούργια μορφή κοινωνικής οργάνωσης στο επίπεδο του εκπαιδευτικού

σχεδιασμού. Σύμφωνα με τον Γκόβαρη εκτιμάται πως οι διαπολιτισμικές κοινωνίες έχουν ανάγκη την διαπολιτισμική εκπαίδευση γιατί φέρνει στο φως την αναγκαία ύπαρξη των παιδαγωγικών σχέσεων στην αναγνώριση των γλωσσικοπολιτισμικών επενδύσεων των παιδιών που αφορούν την ίση συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία (Γκόβαρης 2005: 10).

Προκειμένου η διαπολιτισμική εκπαίδευση να αρχίσει να επιφέρει θετικά αποτελέσματα, είναι απαραίτητο να μπει σε μια διαδικασία πραγματοποίησης των εισαγωγών της κριτικής, της αλληλεπίδρασης καθώς και της ανταλλαγής και της αλληλεγγύης στην εκπαιδευτική πρακτική. Ειδικότερα, αναφερόμενοι στην διαπολιτισμική αγωγή εννοούμε το είδος της αγωγής, κατά το οποίο προκύπτει η άποψη της ισότητας μεταξύ όλων των ανθρώπων, το πιστεύω της συμπερίληψης όλων των πολιτισμικών και γλωσσικών διαφορών στα περιεχόμενα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την απόπειρα θέσπισης της ισότητας ευκαιριών προς όλους, αλλά κυριότερα είναι εναντίον των διακρίσεων κάθε είδους. Παίρνοντας ως παράδειγμα την Ελλάδα, σχετικά με την λειτουργία διαπολιτισμικών σχολείων, κυρίως σε περιοχές πολυπολιτισμικού περιεχομένου όπως είναι αυτή της Θράκης, στην οποία οι μαθητές που φοιτούν στα σχολεία της στην πλειοψηφία τους είναι αλλοδαποί και παλιννοστούντες από διάφορες περιοχές όπως η Αρμενία, η Γεωργία, η Ρωσία, το Καζακστάν κ.α, παρατηρείται αρκετά το φαινόμενο του κωλύματος στη διαδικασία της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας. Στα σχολεία τέτοιου είδους, με την πλειονότητα να αποτελείται από μουσουλμάνους παλιννοστούντες τσιγγανόπαιδες, τα πιο σημαντικά προβλήματα που προκύπτουν είναι εκείνα της επικοινωνίας. Το ίδιο φαινόμενο διακρίνεται τόσο και στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας όσο και στη διδασκαλία του λεξιλογίου και στα σχολεία Ομογενών στο εξωτερικό (Δαμανάκης, 1997).

Καταληκτικά, παρατηρούμε πως η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο και κοινά αποδεκτό τύπο εκπαίδευσης, αλλά στρέφει την προσοχή της στις αρχές εκείνες που πρέπει να εμπεριέχονται στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και στη μάθηση στο σχολείο. Μέσα στη σχολική τάξη, το μέσο που έχει στόχο να φέρει σε ισορροπία τις ανισότητες και να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες προκειμένου να αναπτυχθεί ένα κλίμα συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων με διαφορετικές ομιλούμενες γλώσσες και συμπεριφορές, είναι εκείνο του διαπολιτισμικού μοντέλου (Νικολάου, 2011:222). Επομένως, αναφερόμενοι στα εκπαιδευτικά πλαίσια, προκειμένου να υλοποιηθεί μια καίρια και θεμελιώδης

συνάντηση με τους διαφορετικούς πολιτισμούς είναι απαραίτητο να διατηρηθεί η πολιτισμική ταυτότητα του κάθε παιδιού με την ιδιότητα του μαθητή καθώς και η κατανόηση πως ο καθένας διέπεται από ιδιαιτερότητες και ετερότητες. Κύριο μέλημα δεν θα πρέπει να είναι το ξεπέραςμα των καθορισμένων ή ανεκτικών ορίων των δεσμών του εκάστοτε υποκειμένου με τον ξεχωριστό πολιτισμό της ομάδας του, αλλά ο συνεχής αγώνας να καλλιεργηθεί η διαπολιτισμική ικανότητα που θα πρέπει να έχουμε στο νου μας ώστε να αναπτύξουμε τις μεταξύ μας διαφορές με τους άλλους, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να τις αξιολογούμε και να τις ιεραρχούμε (Γκόβαρης, 2004:90). Συνυπολογίζοντας λοιπόν τα όσα προαναφέρθηκαν σχετικά με το φαινόμενο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσα σε μια σχολική τάξη, εύκολα μπορούμε να παρατηρήσουμε πως τα παιδιά από πολύ νωρίς έχουν την ανάγκη ανακαλύψουν νέες τεχνικές και μεθόδους διδασκαλίας, που θα τα βοηθήσουν στη μετέπειτα πορεία τους να εφοδιαστούν με τις δεξιότητες και τις ικανότητες εκείνες ώστε να είναι σε θέση να συγκρίνουν τις ενδεχόμενες διαφορές τους με τους άλλους και να τις αποδέχονται ως φυσιολογικές, γιατί οι άνθρωποι μεταξύ μας διαφέρουμε και αυτό είναι που χαρακτηρίζει και το ανθρώπινο είδος. Προκειμένου όμως να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω και να κυριαρχεί στα σχολεία μια ομαλή διαδικασία μάθησης, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι εκπαιδευτικοί και το πώς θα χειριστούν τα παιδιά και το λεπτό ζήτημα της διαφορετικότητας.

Β' ΜΕΡΟΣ

Β. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Β.1 Η έννοια της Δημιουργικής Γραφής

Σε μια πρώτη ανάλυση των συνθετικών λέξεων του όρου "Δημιουργική Γραφή", παρατηρούμε ως πρώτο συνθετικό την λέξη δημιουργία, μέσα από την οποία προβάλλεται η έννοια της δημιουργικότητας και σαν δεύτερο συνθετικό την λέξη γραφή από την οποία απορρέει ο γραπτός λόγος. Επομένως χρησιμοποιώντας τη δημιουργικότητα ως αφορμή, οι μαθητές είναι σε θέση να αντλήσουν έμπνευση, συνδυαστικά με την ενεργοποίηση της φαντασίας τους προκειμένου να οδηγηθούν στην εύρεση λύσεων (Ευαγγέλου, 2011). Ταυτόχρονα η έννοια της δημιουργικότητας αποτελεί ένα πολύ καλό μέσο μετασχηματισμού και αναδημιουργίας των δεδομένων που διαθέτει ο καθένας ατομικά ώστε τα προϊόντα που θα παράξει να είναι πρωτότυπα (Honing, 2000). Έχοντας λοιπόν κατά νου την έννοια της Δημιουργικής Γραφής σαν απλή αναφορά χωρίς να γνωρίζουμε το περιεχόμενο της, είναι εύκολο να παρερμηνευθεί ή να υπάρξουν διαστρεβλώσεις γύρω από το αληθινό περιεχόμενο του όρου αυτού. Η έννοια λοιπόν του όρου «Δημιουργική Γραφή», ως όρος προβληματικός καθώς και επείσακτος, επισκοπεί στην καλύτερη απόδοση του αγγλοσαξονικού όρου "Creative Writing" στα ελληνικά και παραπέμπει σε μια σειρά διαφορούμενων νοημάτων τα οποία προκαλούν τόσο σύγχυση όσο και αμηχανία όχι μόνο λόγω της πολλαπλής σημασίας και χρήσης τους αλλά κυρίως λόγω των αξιολογικών τους προεκτάσεων (Βακάλη κ.αλ.,2013: 1). Κάνοντας μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση του όρου «Δημιουργική Γραφή», παρατηρείται πως η εννοιολογική του ασάφεια αυξάνεται καθώς οδηγεί σε μια σειρά νοημάτων όπως «πεδίο συγγραφικών δραστηριοτήτων», «τέχνη της λογοτεχνικής συγγραφής», «βιωματική εκπαιδευτική μέθοδο για τη Διδασκαλία της Λογοτεχνίας και της Λογοτεχνικής Μορφής», «μορφή ψυχικής εκτόνωσης», και «τρόπο ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης», «πανεπιστημιακό γνωστικό αντικείμενο» κ.α. (Κωτόπουλος, 2012, Καρακίτσιος, 2012).

Στο εξής Δ.Γ.

Μελετώντας τον όρο της Δ.Γ. στον σύγχρονο κόσμο, παρατηρούμε πως έχει διττή σημασία καθώς αναφέρεται αφενός στην ανθρώπινη ικανότητα τιθάσευσης της δημιουργικής σκέψης και μετατροπής της σε γραπτή μορφή και αφετέρου στην ευρύτερη σημασία του όρου που αποσκοπεί στην απόκτηση διαφόρων εκπαιδευτικών τεχνικών που έχουν ως αποτέλεσμα την κατάκτηση συγγραφικών δεξιοτήτων. Εν συντομία, μέσα από αυτές τις κατάλληλες πρακτικές εγείρεται η έννοια της δημιουργικότητας και κατά συνέπεια οδηγούμαστε στην παραγωγή λόγου με ελκυστικό και παιγνιώδη τρόπο (Κωτόπουλος, 2014). Μέσα από το φάσμα της δημιουργικότητας, τα παιδιά που βρίσκονται σε ρόλο μαθητή, συνδυαστικά με της ήδη υπάρχουσες γνώσεις που διαθέτουν, είναι σε θέση να παράξουν καινούργιες πρωτότυπες και γνήσιες ιδέες έχοντας ως έναυσμα την παράμετρο της ευελιξίας στη Δ.Γ., ότι δηλαδή η γραφή δεν είναι ένα τυποποιημένο προϊόν που βασίζεται αποκλειστικά στο ταλέντο, αλλά παρόλα αυτά δύναται στο να υπάρξει και μέσο διδασκαλίας (Μπατσαγούρας, 2011).

Αναφορικά με τις προαναφερθείσες περιπτώσεις, σε κάθε μια που ισχύει αποκαλύπτεται πως η φιλοσοφία των πρακτικών της Δ.Γ. κινείται στα όρια του εκπαιδευτικού συστήματος μιας και ο αυτόνομος επιστημονικός κλάδος μεριμνά για την τέχνη της συγγραφής και για τις, ομολογουμένως πολύ στενά συνδεδεμένες, προεκτάσεις της όπως είναι οι γλωσσικές, αναγνωστικές, ψυχοθεραπευτικές κ.τ.λ. Οι θαυμαστές της διδασκαλίας της πιστεύουν πως η Δ.Γ. απευθύνεται σε οτιδήποτε αφορά ένα «δημιουργικό» γράψιμο που πολλές φορές να αντιτάσσεται στην επίσημη λογοτεχνία (Dawson, 2005:20) και όχι μεμονωμένα στην παραγωγή ενός λογοτεχνικού έργου.

Η ολιστική οπτική της Δ.Γ., διερευνά κάτω από ποιες ιδιαίτερες συνθήκες απελευθερώνεται η δημιουργικότητα των ανθρώπων χωρίς να περιορίζεται στην εύρεση εκείνων των χαρακτηριστικών που καθιστούν ένα άτομο δημιουργικό (Κωτόπουλος, 2014). Το άτομο που βρίσκεται σε μια συγγραφική διαδικασία αποκτά μια ενεργή κριτική προσέγγιση ώστε να είναι σε θέση να παράξει συγγραφικό έργο αλλά ταυτόχρονα να είναι ικανό να επανεξετάσει, να αναθεωρήσει ή ακόμα και να διασκευάσει κάποιο κομμάτι του εκπονήματος του, προκειμένου να λειτουργεί συγχρόνως σε δυο πυλώνες: 1) στη διαδικασία της γραφής αλλά με δημιουργικό τρόπο και 2) στην κριτική σκέψη σχετικά με τις ιδέες που θα διατυπωθούν κατά τη συγγραφική διαδικασία. Τα πεδία αυτά θεωρούνται προϊόντα αλληλοσυμπλήρωσης βιωματικά που κατά συνέπεια θα οδηγήσουν στο συγγραφικό αποτέλεσμα

(Κωτόπουλος, 2014). Όπως προκύπτει από τις αναφορές αυτές γύρω από τη δημιουργικότητα στη γραφή, απορρέει και η άποψη πως η Δ.Γ. επικεντρώνεται σε έναν αντισυμβατικό και καινούργιο τρόπο γραφής, εφόσον το ύφος που κατέχει διαθέτει έναν περισσότερο αισθητικό παρά ενημερωτικό τόνο, καθώς δεν δίνει έμφαση στη σύνταξη ακαδημαϊκών κειμένων αλλά επικεντρώνεται στην εξελικτική πορεία του κόσμου, η οποία επιτυγχάνεται με την οικειοποίηση ενός ιδιαίτερου γραφικού χαρακτήρα και φυσικά μέσω της προσωπικής οπτικής, προκειμένου να επιτευχθεί ένας πιο συγκροτημένος τρόπος σκέψης και μια πιο εύκολη διαχείριση εμπειριών (Herbert, 2010).

Η Δ.Γ. κάνει την εμφάνισή της σαν επίσημος επιστημονικός κλάδος το 1939 όσο ιδρύεται το εργαστήριο “Iowa Writer’s Workshop” στο Πανεπιστήμιο της Iowa, ένα εργαστήριο θερινού τμήματος όπου προσφερόταν σε σπουδαστές που κατείχαν τις κατάλληλες προοπτικές και ικανότητες για να λάβουν μέρος (Κωτόπουλος, 2014).

Σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα, η διεθνής παρουσία της Δ.Γ. δεσπόζει δυναμικά ιδίως την τελευταία εικοσαετία, με κυριότερο επίτευγμα την εξέλιξη και ανάδειξή της μέσα σε μια σειρά από αναδεδειγμένα πανεπιστημιακά ιδρύματα όπως των Princeton, Iowa, Columbia και σε ύστερο χρόνο των East Anglia της Αγγλίας καθώς επίσης στο Ευρωπαϊκό φάσμα έχουν πλέον κατοχυρωθεί θεσμικά προγράμματα Δ.Γ. σε πολλά πανεπιστήμια (Κωτόπουλος, 2012). Αξίζει επίσης να αναφερθεί πως στην Ελλάδα από το ακαδημαϊκό έτος 2008, διατίθεται στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών σπουδών στον τομέα της Δημιουργικής Γραφής όπου εδρεύει στην πόλη της Φλώρινας. Πρωτοστάτης και επιστημονικά υπεύθυνος του τμήματος υπήρξε ο ποιητής και πανεπιστημιακός καθηγητής Μίμης Σουλιώτης και πλαισιώνεται από αξιολογους και εξειδικευμένους συνεργάτες όπως ο Μάνος Ελευθερίου, η Σοφία Νικολαΐδου, ο Τίτος Πατρίκιος, ο Θανάσης Βαλτινός, ο Στρατής Χαβιράς, ο Γιώργος Ξενάριος, ο Σώτης Τριανταφύλλου, ο Νάσος Βαγενάς, ο Γιώργης Γιατρομαναλώκης, ο Θόδωρος Παπαγγέλης, ο Γιώργος Κεχαγιόγλου, η Ζωή Σαμαρά, ο Κωτόπουλος Η. Τριαντάφυλλος, η Πένυ Φυλακτάκη, ο Αλκίνοος Ιωαννίδης, κ.α. Σήμερα, ο καθηγητής Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος εδρεύει ως επιστημονικά υπεύθυνος του προγράμματος (Βακάλη, και αλ., 2013:31).

Οι δημιουργικοί άνθρωποι, προκειμένου να καλούνται δημιουργικοί, προβάλλουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα τα οποία συνδέονται με την επιμονή και την επιθυμία που προβάλλουν προκειμένου να βιώσουν νέες εμπειρίες, την ανάγκη για προσωπική

εξέλιξη, τον αυθορμητισμό και την εργατική φύση τους (Kanematsou & Barry, 2016) ώστε να καταφέρουν να φτάσουν στο επιθυμητό επίπεδο γνώσης και εξέλιξης.

B.2 Δημιουργική Γραφή & Εκπαίδευση

Παρατηρώντας σε μια σχολική αίθουσα τη χρησιμότητα της Δ.Γ., είναι εμφανές πως δεν στοχεύει στην αναζήτηση ή στην ανάδειξη συγγραφέων, όπου ενδεχομένως να είναι η δυνατή η ύπαρξη καθώς και η ανάδειξη ταλέντων, αλλά δεν είναι αυτός ο κύριος σκοπός της εφαρμογής της. Εν αντιθέσει, μιας και τα τελευταία χρόνια η Δ.Γ. συγκαταλέγεται στα είδη προς εξαφάνιση λόγω της καλπάζουσας ανάπτυξης την τεχνολογίας αλλά και του εθισμού της διαδικτυακής ενημέρωσης και κατ'επέκταση και των λογοτεχνημάτων, κύριο μέλημα της είναι να δημιουργήσει συστηματικούς και υποψιασμένους αναγνώστες (Νικολαΐδου, 2015: 104) οι οποίοι σταδιακά σπανίζουν όσο η τεχνολογική ανάπτυξη εισέρχεται κανονικά στην ανθρώπινη καθημερινότητα. Η ανάγκη λοιπόν δημιουργίας ενός ευχάριστου κλίματος μέσα σε μια σχολική τάξη κρίνεται απαραίτητη, καθώς με την συνεχή μύηση των παιδιών αφενός στον ρόλο του αναγνώστη και αφετέρου στον δημιουργικό ρόλο, θα καταστεί δυνατή η σωστή κατανόηση των τεχνικών που εφαρμόζονται στα λογοτεχνικά κείμενα (Νικολαΐδου, 2015: 104).

Η αξιοποίηση της Δ.Γ. στην εκπαιδευτική διαδικασία, σχετίζεται με το γεγονός της ανύψωσης του κινήματος γύρω από την προοδευτική εκπαίδευση η οποία έλαβε χώρα σε Γυμνάσια και Λύκεια των Η.Π.Α., τον 20^ο αιώνα. Αποτέλεσμα της οξείας αμφισβήτησης για την πρακτικότητα του μαθήματος της λογοτεχνίας στις σχολικές δομές κατά τις δεκαετίες 1870-1880, υπήρξε το κίνημα αυτό με την πρόφαση πως η μέθοδος διδασκαλίας του μαθήματος είναι ξεπερασμένη και ανήκει σε άλλες εποχές, βασιζόμενη σε μια απόλυτα φιλοσοφική οπτική, προσπερνώντας το δημιουργικό όραμα της. Κατά το 1870 στο ίδιο πλαίσιο, στη δομή του Πανεπιστημίου του Χαρβαρντ, προστέθηκε το μάθημα «σύνθεση λόγου» με κυριότερο στόχο μαθήματος την ανάπτυξη της αυτοέκφρασης αξιοποιώντας τις ασκήσεις γραφής για μια περισσότερο βιοματική μάθηση, πρακτική που ήρθε σε αντίφαση με την τότε μέθοδο απομνημονευτικής μάθησης (Thaxton, 2014).

Η Δ.Γ. στη μαθητική κοινότητα, είναι μια μέθοδος γνωριμίας και εξοικείωσης με το αντικείμενο της γραφής, προκειμένου να οικειοποιηθούν τον λόγο, αναπτύξουν και να διευρύνουν ικανότητες και δεξιότητες ακόμα και να κατασταλάξουν στο προσωπικό τους ύφος όταν πρόκειται να παράξουν γραπτό λόγο, μέσα από κάποια δημιουργική διαδικασία (Pinsent, 2003: 1-6).

Όπως είναι λογικό, η διάκριση μεταξύ συγγραφέα και αφηγητή αποτελεί κύριο παράδειγμα όπως αναφέρεται από την Νικολαΐδου (2015), δηλαδή ό,τι προσπάθεια και να επιχειρήσει να κάνει ο εκπαιδευτικός να ξεχωρίσει αυτά τα πρόσωπα εκμεταλλευόμενος την βοήθεια των θεωριών, τα παιδιά θα καταφέρουν να τα κατανοήσουν και να τα διακρίνουν μόνο όσο βρίσκονται στην διαδικασία συγγραφής του προσωπικού τους εκπονήματος. Ένα ακόμη εξίσου σημαντικό κομμάτι, το οποίο εκλαμβάνεται από τους εκπαιδευτικούς ίσως το κυριότερο μέρος της διαδικασίας και που συνήθως το βιώνουν με μεγάλη ευχαρίστηση, είναι η θέληση των παιδιών να διατυπώσουν σε χαρτί τις ιδέες τους και να τις παρουσιάσουν στην ολομέλεια της τάξης τους (Νικολαΐδου, 2015: 105-105).

Η συγγραφική πράξη στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι αρκετά περιορισμένη καθώς το σύστημα επικεντρώνεται κυρίως στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας πάνω στο κομμάτι της γραμματικής και του συντακτικού, αλλά κρίνεται επίσης αναγκαίο να γίνει κατανοητό πως η συγγραφή αποτελεί μια διαδικασία επίμονη, υπομονετική και με συνεχή εξάσκηση η οποία επιδέχεται αλλαγές και βρίσκεται συνεχώς σε μια διαδικασία με περιθώρια εξέλιξης και καλυτέρευσης. Ο μαθητής εκτός από τα προαναφερόμενα οφέλη που συλλέγει κατά την διάρκεια παραμονής του εντός της σχολικής αίθουσας, τοποθετεί και τον εαυτό του σε μια θέση κυρίως ενεργητική σύμφωνα με την οποία είναι δυνατόν να αναλαμβάνει τις ευθύνες των αποφάσεων του και να πορεύεται κατευθυντήρια πάντα από την προσωπική κριτική του σκέψη. Στον έντυπο λόγο η διάκριση αυτών των ικανοτήτων καθίσταται ευκολότερη λόγω των γλωσσικών ασκήσεων και των λογοτεχνικών κειμένων. Λαμβάνοντας φυσικά υπόψη τα οπτικά όρια ένωσης ανάμεσα στη γλωσσική διδασκαλία και του λογοτεχνικού γραμματισμού, η διαδικασία αυτή μπορεί να προκύψει αποτελεσματική για το μαθητικό κοινό (Σουλιώτης, 2012: 13). Επομένως όπως προκύπτει, κύριο μέλημα της Δ.Γ. είναι η προσαρμογή των παιδιών στην αναγνωστική και συγγραφική διαδικασία που σταδιακά θα τους επιφέρει την οικειοποίηση τους με τα είδη των λογοτεχνικών κειμένων (Νικολαΐδου, 2015: 105).

Έχοντας λοιπόν κατά νου τα όσα ειπώθηκαν παραπάνω, φτάνουμε στο συμπέρασμα πως μέσα από την Δ.Γ. καταφέρνουμε να επιτύχουμε τους εξής επιμέρους στόχους:

- 1) Την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης
- 2) Την ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας
- 3) Την γλωσσική καλλιέργεια
- 4) Την καλλιέργεια της δεξιότητας της αφήγησης με βιωματικό τρόπο
- 5) Την δημιουργία κλίματος συντροφικότητας και δημιουργίας εντός της σχολικής αίθουσας
- 6) Την κινητοποίηση της φαντασίας και της συγγραφικής επινοητικότητας

Σκεπτόμενοι πως η επαφή με την Δ.Γ. συνδράμει στην γλωσσική και πνευματική ωρίμανση του ατόμου, παρόλα αυτά τίθεται και το κομμάτι του προβληματισμού που καθιστά το πεδίο της Δ.Γ. «αβέβαιο». Η απάντηση που δόθηκε σχετικά με τον παραπάνω προβληματισμό αναφέρει πως η «αβεβαιότητα» είναι ένα αρκετά κύριο προϊόν δράσης ώστε να φτάσουμε στο σημείο που επιθυμούμε προκειμένου να έχουμε ένα λογοτέχνημα που θα θεωρείται τέλειο τόσο μορφολογικά όσο και στο περιεχόμενο του. Ακόμα, το γεγονός πως και μεγάλοι συγγραφείς έρχονταν αντιμέτωποι με αρκετά θέματα που προέκυπταν από τα παραπάνω σημεία προκειμένου να καταλήξουν σε ένα άρτιο αποτέλεσμα που θα τους ικανοποιούσε, δεν είναι τυχαίο (Σουλιώτης, 2012: 13). Το στοιχείο εκείνο που διαφοροποιεί τη Δημιουργική Γραφή από τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα είναι ότι το κομμάτι της Δ.Γ. συνθέτει ένα σύνολο δράσεων κατά το οποίο αναφέρεται ο στοχασμός ως πρόταση σχετικά με την δραστηριότητα που θα επιτευχθεί αλλά και σχετικά με το παραγόμενο τελικό αποτέλεσμα (Κωτόπουλος, 2014).

Καταλήγοντας σε ένα συμπέρασμα, θα ήταν λάθος να υποστηρίξουμε πως οι σχολικές δραστηριότητες που προκύπτουν από την Δ.Γ., είναι μια τυπική μαθητική διαδικασία που επιβάλλεται από το εκάστοτε εκπαιδευτικό σύστημα των σχολικών βαθμίδων (Νικολαΐδου, 2015: 107). Σε αντίθετο βαθμό, μιας και η Δ.Γ. είναι ένας πιο βιωματικός και παιγνιώδης τρόπος αναπαράστασης ενός λογοτεχνικού λόγου στον οποίο εμπεριέχονται κανόνες, λόγω της ευελιξίας της μεθόδου ο δημιουργός, έχει την ευχέρεια να δημιουργήσει παραλλαγές τους (Κωτόπουλος, 2014). Πιο συγκεκριμένα για παράδειγμα, τα παιδιά που φοιτούν στο Νηπιαγωγείο, τα οποία δεν έχουν ακόμη την εξοικείωση της συγγραφής ενός κειμένου, έρχονται αντιμέτωποι με την ευκαιρία

που τους δίνεται να έρθουν στην πρώτη τους επαφή με το αντικείμενο της συγγραφής, να εξερευνήσουν τις δυνατότητες τους, να δουλέψουν το προσωπικό τους ύφος και να εξοικειωθούν με την συγγραφική διαδικασία (Κωτόπουλος, 2014). Ταυτόχρονα, μιας και η παιδική φαντασία υπάρχει σε πληθώρα, είναι μια καλή αφορμή να χτίσουν τις βάσεις για την αρχή της γνωριμίας τους με το συγγραφικό κομμάτι (Χατζή, 2016: 5). Τα παιδιά, ερχόμενα σε επαφή με τη συγγραφική διαδικασία από πολύ μικρή ηλικία, καλλιεργούν σταδιακά τις ικανότητες εκείνες που αργότερα θα αποτελούν εφόδιο για το κάθε παιδί που θα ανακαλύψει την αγάπη για την γραφή και την επιθυμία να εξελιχθεί γύρω από το κομμάτι αυτό.

Η γραφή είναι δυνατόν να μετατραπεί σε δημιουργική απασχόληση χωρίς να υπάρχει η αγωνία του σωστού και του λάθους (Morley, 2019). Παράλληλα έρχεται στο επίκεντρο της προσοχής η αξιοποίηση των προσωπικών εμπειριών (Protherough, 1983: 56) και τέλος, σύμφωνα με τον Κωτόπουλο (2012) το αίσθημα της δημιουργικότητας βρίσκεται σε επαγρύπνηση ως *«ουσιώδες χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ύπαρξης, κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες απελευθερώνεται ή ατροφεί»*.

B.3 Διαπολιτισμικότητα & Διδασκαλία Γλώσσας και Δημιουργικής Γραφής

B.3.1 Γλώσσα και πολιτισμός

Το κομμάτι της γλώσσας αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά διακριτά στοιχεία του ανθρώπινου πολιτισμού και δεσπόζει στην κύρια θέση μηχανισμού αναζήτησης των ζητημάτων γύρω από την ταυτότητα, τη μνήμη και την μετάδοση της γνώσης. Η γλώσσα και όλες οι πτυχές που προκύπτουν από αυτή, αποτελούν τον κεντρικό παλμό του πολιτισμού. Μελετώντας την προέλευση των εκάστοτε γλωσσών, παρατηρούμε πως είναι προϊόν ένωσης των συλλογικών και ιστορικών εμπειριών και μαρτυρεί πολιτιστικές απόψεις καθώς και συστήματα αξιών. Θέλοντας να διεισδύσουμε στη κεντρική έννοια της εκπαίδευσης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα ζητήματα εκείνα που έχουν να κάνουν με το συνολικό φάσμα της γλώσσας, δεδομένου πως προκειμένου να αναπτυχθεί το άτομο μέσα σε μια δημοκρατική και πλουραλιστική κοινωνία, θα πρέπει να εντάξουμε και τις γλωσσικές δεξιότητες οι οποίες είναι σήμα κατατεθέν των σχολικών επιτευγμάτων. Επομένως, οι γλωσσικές δεξιότητες ευνοούν την πρόσβαση σε άλλες χώρες και πολιτισμούς αλλά παράλληλα αναπτερώνουν και την ειλικρινή πολιτιστική ανταλλαγή (UNESCO, 2007:13).

B.3.2 Ο ρόλος της γλώσσας στη διαπολιτισμική εκπαίδευση

Στις σύγχρονες σχολικές τάξεις, σε παγκόσμια κλίμακα, το φαινόμενο της πολυγλωσσίας θα μπορούσε να αναφερθεί περισσότερο ως κανόνας παρά εξαίρεση. Στοχεύοντας στην ενίσχυση και την ανάπτυξη της γλωσσικής ταυτότητας και της αυτοπεποίθησης των μαθητών που διαχειρίζονται γλώσσες των μικρότερων μειονοτήτων, θα έπρεπε να αναλογιστούμε πως προκειμένου να συμβεί αυτό, είναι ανάγκη να διατεθεί χώρος στη διδασκαλία και της δικής τους γλώσσας. Αφετέρου, για πολλούς δασκάλους και εκπαιδευτικούς, οι τάξεις πολυγλωσσικού περιεχομένου εντείνονται στα όρια της πρόκλησης, ωστόσο έχουν θεσμοθετηθεί σε ορισμένες χώρες νομοθετικές και ειδικές διατάξεις που αποσκοπούν στην ικανοποίηση των αναγκών των μαθητών στο φάσμα της γλωσσικής ιστορίας αλλά και των συνθηκών παρακολούθησης της διδασκαλίας, γεγονός εκ του οποίου προκύπτουν και έντονες

προκλήσεις που αφορούν τα προγράμματα επιμόρφωσης δασκάλων και εκπαιδευτικών (UNESCO, 2007:15).

B.3.3. Η γλωσσική επάρκεια

Είναι πια γεγονός πως όταν αναφερόμαστε στην έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, ο ρόλος που διαδραματίζει η γλώσσα είναι ξεκάθαρα μεγάλος και κυρίαρχος. Στην παρούσα περίπτωση αναφερόμαστε πρωτίστως στη χρήση της γλώσσας του πολιτιστικού υποβάθρου στο οποίο βρίσκονται οι μαθητές, δηλαδή στη μητρική τους γλώσσα η οποία επιχειρεί να διαμορφώσει την ταυτότητα τους. Η μεγαλύτερη εμβάθυνση και ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας θα ήταν λάθος να παραμεληθεί μιας και μέσω αυτής επιτυγχάνεται η κατάκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων στους άμεσα εμπλεκόμενους. Μέσα στο σχολικό περιβάλλον πρωτεύοντα ρόλο διαδραματίζει η γλώσσα με την οποία διεξάγεται η εκπαιδευτική διαδικασία. Από την παραπάνω τοποθέτηση προκύπτει αφενός η απόκτηση της γνώσης γύρω από την γλώσσα διδασκαλίας και αφετέρου η οικειοποίηση του ρόλου του εμπλεκόμενου στην πολυπολιτισμική τάξη (UNESCO, 2007).

B.3.4 Η σημασία της Δ.Γ. στην εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας.

Λαμβάνοντας υπόψη το πώς η Δ.Γραφή είναι συνδεδεμένη με τις τεχνικές εκμάθησης και χρήσης της γλώσσας, κατανοούμε αμεσότερα πως μέσα από τη διαδικασία αυτή, το παιδί/μαθητής είναι σε θέση να καλλιεργήσει τις γλωσσικές και εκφραστικές του ικανότητες, ενώ παράλληλα η επικοινωνιακή διαδικασία γίνεται ευκολότερη μέσα από τις γνώσεις που έλαβε, οπότε και είναι σε θέση να δημιουργήσει κείμενα ποικίλου και διαφορετικού περιεχομένου (York, 2007).

Η σημασία της Δ.Γ. σχετικά με τη γλωσσική εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια, έχει διακριθεί και αποδεικνύεται πως συνδυαστικά με το αντικείμενο της λογοτεχνικής αφήγησης, μπορεί να συνδράμει στην εξέλιξη της δυνατότητας εκείνης που δίνεται στους μαθητές να αναπτύξουν γραπτό λόγο και να φτάσουν στο σημείο να τελειοποιήσουν τις γλωσσικές αλλά και τις συγγραφικές τους δεξιότητες.

Παρόλα αυτά, στο κομμάτι της εκμάθησης τόσο των ξένων γλωσσών όσο και της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας, η εφαρμογή του συνδυασμού αυτού δεν έχει τεκμηριωθεί. Ωστόσο φαίνεται πως οι δυνατότητες να χρησιμοποιηθούν βιωματικά οι δραστηριότητες που συνδέονται με τη Δ.Γ. είναι αρκετές και προσφέρονται αποκλειστικά για την εκπαιδευτική διαδικασία και τη διδασκαλία του μαθήματος της γλώσσας. Για τον σκοπό αυτό ο εκπαιδευτικός, στα πλαίσια της διδασκαλίας του, δύναται να επιστρατεύσει το αντικείμενο της Δ.Γ., συνδυάζοντας το και με άλλες εκπαιδευτικές τεχνικές/δραστηριότητες προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό του.

Στόχος της διαδικασίας αυτής είναι οι συμμετέχοντες, ορμώμενοι από ποικίλα αντικείμενα ή κείμενα, να συνθέσουν ένα αφήγημα μέσα από το οποίο θα παρατηρείται η σύνδεση της σύγχρονης με την παλαιότερη γνώση αλλά και με τα ποικίλα κείμενα ή ακόμα και αντικείμενα που ενδεχόμενα θα έχουν μπροστά τους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο εκπαιδευτικός διαθέτει την ευελιξία να οδηγήσει τους μαθητές στη σύνθεση των δικών τους αφηγημάτων μέσα από τα οποία θα επιτυγχάνουν την επικοινωνία και την έκφραση (Νικονάνου, 2015).

Η διαδικασία επιλογής της περισσότερο κατάλληλης τεχνικής εκμάθησης, αφήνεται στη κρίση του εκάστοτε εκπαιδευτικού που διδάσκει σε μια τάξη λαμβάνοντας υπόψη και το πλαίσιο όπως το είδος του μαθήματος, τον σκοπό που εξυπηρετεί, το γνωστικό επίπεδο των μαθητών που αναφέρεται το μάθημα κ.α. Κρίνεται σημαντικό επίσης να προσέξουμε μετά από κάθε διαδικασία να πραγματοποιείται παρουσίαση και έπειτα συζήτηση σχετικά με τα αφηγήματα των παιδιών προκειμένου να ανταλλάξουν μεταξύ τους ιδέες που θα συνδράμουν στο να εξηγήσουν τα παιδιά τις απόψεις τους και να χρησιμοποιούν σωστά τις γνώσεις που προσκόμισαν προκειμένου να τελειοποιήσουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες (Συμεωνάκης, 2013).

B.3.5 Τρόποι διδασκαλίας της Ελληνικής γλώσσας στα σχολεία διαπολιτισμικού περιεχομένου

Προσέγγιση του προβλήματος

Είναι γεγονός πως στα σχολεία των χωρών υποδοχής των παιδιών αλλοδαπών, παλιννοστούντων και προσφύγων, χρειάζεται να εφαρμόζονται μέτρα ειδικής

ενίσχυσης. Εξαιρώντας το επικρατέστερο πρόβλημα που είναι εκείνο της επικοινωνίας των μαθητών αυτών, η ανομοιογένεια που δημιουργείται στο σύνολο του σχολείου δεν επιτρέπει την ίδια αντιμετώπιση αλλά οφείλει να λαμβάνει αποφάσεις για κάθε παιδί ξεχωριστά. Αναζητώντας λοιπόν μια κύρια αφετηρία ενός ενιαίου σχολικού περιβάλλοντος που να μην παρουσιάζει εμπόδια στην εκπαίδευση όλων, στρεφόμαστε στην αναζήτηση των κοινών αναγκών των γηγενών και των αλλοδαπών μαθητών. Οι αναμενόμενες δυσκολίες που θα συναντήσουν οι αλλόφωνοι μαθητές λόγω συνθηκών, όπως εκείνες της κοινωνικής προσαρμογής, της προσωρινής παύσης ή της επιτάχυνσης της μαθησιακής διαδικασίας στο σχολείο αλλά και της συνεχούς εστίασης στη προσπάθεια να μνηθούν οι μαθητές αυτοί στην ελληνική γλώσσα, είναι λάθος να λαμβάνονται ως οι «εύκολες λύσεις» που τελικά το μόνο που καταφέρνουν είναι να οδηγούν σε αδιέξοδα με την σύνθεση των σταθερών παράλληλων τάξεων που θα φιλοξενούν αλλοδαπούς μαθητές και κατά συνέπεια με την ελαχιστοποίηση των προσδοκιών από την μεριά των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές (Μάρκου, 1999, III-4).

Προκειμένου οι αλλοδαποί μαθητές να λάβουν την υποστήριξη που τους χρειάζεται, είναι απαραίτητο να ληφθούν μέτρα εντός και εκτός των μεικτών σχολικών μονάδων και τάξεων. Πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη πως τα μέτρα αυτά θα πρέπει να είναι κλιμακωτά και ευέλικτα και να διακατέχονται από μακροχρόνιες προοπτικές. Απαιτούνται οι παρεμβάσεις στα πλαίσια της σχολικής καθημερινότητας του ωρολογίου προγράμματος, τόσο του διδακτικού υλικού όσο και των διδακτικών προσεγγίσεων, της αξιολόγησης της διδασκαλίας της γλώσσας αλλά και της ενισχυτικής διδασκαλίας (Carrasquillo & Rodriguez, 1996, Levine, 1990). Επομένως, για να επιτευχθεί η ανάπτυξη της γλωσσομάθειας εκτός των ορίων χρήσης της γλώσσας που χρησιμοποιείται στη καθημερινή επικοινωνία, είναι ανάγκη να ληφθούν υπόψη οι μαθησιακές απαιτήσεις εντός του σχολικού πλαισίου. Για τους λόγους αυτούς, μεγάλη σημασία έχουν οι εξής παράμετροι:

- Το σχολείο να μην εμποδίζει τη μαθησιακή διαδικασία στην πορεία της διδασκαλίας που ξεκίνησαν οι μαθητές στην εκμάθηση της πρώτης τους γλώσσας και αφήνοντας τους για πολύ καιρό εκτός από την μαθησιακή διαδικασία. Λύση στο πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να υπάρξει η συμβολή δίγλωσσων εκπαιδευτικών ή ακόμα και η εθελοντική προσφορά βοήθειας των γονέων που επιθυμούν να προσφέρουν τις γνώσεις τους καθ' όλη τη διάρκεια

που οι μαθητές βρίσκονται σε μαθησιακή αδράνεια από τη διδακτέα ύλη λόγω γλωσσικής ανεπάρκειας.

- Να δοθούν στους μαθητές έντυπα με οπτικο-ακουστικό και ηλεκτρονικό υλικό στη μητρική τους γλώσσα προκειμένου να μη διογκωθεί το θέμα της παύσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας από το σχολικό πλαίσιο.
- Να είναι προσβάσιμη η επαφή των αλλοδαπών μαθητών με το σύνολο της κανονικής τάξης, καθώς ακόμα και αν οι μαθητές αυτοί διανύουν την πρώτη τους επαφή με τη νέα γλώσσα, ωφελούνται γλωσσικά με το να συναναστρέφονται με τους γηγενείς συμμαθητές τους έχοντας εμπλοκή στη φυσική αγωγή και στα καλλιτεχνικά μαθήματα, με την προϋπόθεση πως ο εκάστοτε εκπαιδευτικός που θα κληθεί να υποδεχτεί τον αλλόφωνο μαθητή, να δείξει προθυμία να συνθέσει ένα κλίμα αποδοχής και να υπάρξουν προϋποθέσεις έστω και για μια στοιχειώδη συνεννόηση.
- Να μην απορρίπτονται οι απαιτήσεις που προβάλλουν τα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος στην ενισχυτική γλωσσική διδασκαλία και οι μαθητές να ετοιμαστούν να ανταποκριθούν στις ιδιαιτερότητες του λόγου καθώς και των ειδών των εργασιών που προϋποθέτει το κάθε μάθημα (Μάρκου, 1999, ΙΙΙ-4-5).

B.3.6 Η υποστήριξη των δίγλωσσων μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία

Εκτιμώντας τις παραμέτρους και τις πτυχές της ειδικής υποστήριξης που χρειάζονται οι δίγλωσσοι μαθητές, παρατηρούμε πως η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης, καλύπτει μια μοναχά πτυχή καθώς παρουσιάζει ιδιαίτερη βαρύτητα στο πρώτο επίπεδο της φοίτησης σε ένα σχολικό πλαίσιο. Στηριζόμενοι στα ερευνητικά αποτελέσματα της διεθνούς πείρας, το χρονικό περιθώριο που χρειάζονται οι μαθητές για την εντατική γλωσσική τους διδασκαλία, καλύπτει τουλάχιστον 3 έως 6 μήνες και 12 με 15 ώρες εβδομαδιαίως αποσπώνται στην κανονική τάξη από γλωσσικά και φιλολογικά μαθήματα (Cummins, 1999). Παρατηρώντας το πλαίσιο γύρω από την ενισχυτική γλωσσική διδασκαλία, επιχειρείται ο μαθητής να γνωρίζει τι συμβαίνει στο σχολείο που φοιτά και να βοηθηθεί στην προσπάθεια του να ενταχθεί και να ενσωματωθεί στο νέο κοινωνικό και σχολικό του περιβάλλον. Οι γλωσσικές γνώσεις που λαμβάνουν οι μαθητές να αυξηθούν με τη βιωματική εμπειρία των επικοινωνιακών καταστάσεων, να εξοικειωθούν με τη γραφή και την ανάγνωση στη δεύτερη γλώσσα και να λάβουν τις απαραίτητες γνώσεις που θα τους βοηθήσουν στην επικοινωνία καθώς και στη συμμετοχή τους στη κοινωνική τάξη αλλά και να συνεχιστεί η διαδικασία μάθησης που είχαν ξεκινήσει στη χώρα προέλευσης των μαθητών (Μάρκου, 1999, III-28).

Το κομμάτι της ενισχυτικής διδασκαλίας λαμβάνει χώρα σε δυο επίπεδα: σε αυτό των αρχάριων και των προχωρημένων. Αν εξαιρέσουμε τον άγραφο κανόνα παρακολούθησης της μαθησιακής πορείας, παρόλα αυτά παρατηρούμε πως το άλμα από το πρώτο επίπεδο στο δεύτερο, πραγματοποιείται με την άσκηση του Διαγνωστικού Κριτηρίου. Έχοντας στη διάθεση μας το εργαλείο αυτό, μπορούμε να εντοπίσουμε σε ποιο σημείο ο αλλόφωνος μαθητής έχει κατακτήσει δεξιότητες που θα τον διευκολύνουν μετέπειτα στο

- Να μπορεί να διαχειριστεί ένα λεξικό
- Να είναι σε θέση να διαβάζει γράμματα και πίνακες
- Να ζητά βοήθεια όπου χρειάζεται και να συμμετέχει όπως μπορεί στην επικοινωνία μέσα στη τάξη

- Να αποδίδει προφορικά τα περιεχόμενα κειμένων και σύντομων ιστοριών κ.λπ (Αναφερόμενο στο Ακριτίδης, Ν., Ανθόπουλος, Κ., & Παπαδόπουλος, Σ. (2007)).

Γ' ΜΕΡΟΣ

Γ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ Δ.Γ. ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ.

Εισαγωγικά

Προβαίνοντας στο δημιουργικότερο κομμάτι της παρούσας εργασίας, θα απαριθμήσουμε ένα πλήθος δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν ως διδακτικό υλικό τόσο για το Νηπιαγωγείο στα πλαίσια των οργανωμένων δραστηριοτήτων όσο και για το Δημοτικό στη διδασκαλία των μαθημάτων της Γλώσσας. Μέσα από τις δραστηριότητες αυτές οι μαθητές διαφορετικών ηλικιακών βαθμίδων θα μνηθούν στη διαδικασία παραγωγής γραπτού λόγου, θα γνωρίσουν βαθύτερα και πιο βιωματικά την έννοια της διαπολιτισμικότητας και θα γνωρίσουν την τέχνη της Δημιουργικής Γραφής μέσα από το πλαίσιο δράσεων των δραστηριοτήτων. Θα κληθούν να συνεργαστούν μεταξύ τους προκειμένου να επιτευχθούν και οι προβλεπόμενοι στόχοι των δραστηριοτήτων ενώ παράλληλα θα επιτευχθεί και η δημιουργία ενός κλίματος αποδοχής και ομαδοσυνεργασίας μέσα στη τάξη. Έτσι, η διαδικασία εκπαίδευσης και μάθησης αποκτά έναν πιο παιδοκεντρικό χαρακτήρα και τα παιδιά λαμβάνουν γνώσεις πολύ πιο άμεσα και ευχάριστα, γεγονός που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν επρόκειτο να ξεκινήσει μια εκπαιδευτική διαδικασία, να δίνεται δηλαδή προτεραιότητα στο παιδί και στο πως θα μάθει εύκολα και ευχάριστα.

Γ.1 Προτεινόμενες ασκήσεις από τα βιβλία της Γλώσσας του Δημοτικού

Παρακάτω θα συναντήσουμε ορισμένες από τις ενδεικτικές δραστηριότητες που καταγράφηκαν από τα τεύχη των βιβλίων της Γλώσσας του Δημοτικού που ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο του αντικείμενου που μελετάμε. Οι δραστηριότητες αυτές των βιβλίων επιλέχθηκαν βάσει του περιεχομένου τους σχετικά με τη Δ.Γ. και τη διαπολιτισμικότητα, έγινε δηλαδή προσπάθεια επιλογής εκείνων των δραστηριοτήτων που οι στόχοι τους αντιστοιχούν με εκείνους που έχουν τεθεί κατά τη διάρκεια της όλης μελέτης και απορρέουν μέσα από το περιεχόμενό τους. Κύριοι στόχοι των δραστηριοτήτων αυτών είναι:

- Η προσέγγιση της δημιουργικότητας μέσα από διάφορες δράσεις
- Η καλλιέργεια της ικανότητας της γραφής και της ανάγνωσης
- Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της φαντασίας καθώς επίσης και η καλλιέργεια του αισθήματος της διαπολιτισμικής συνείδησης
- Καλλιέργεια του αισθήματος της αλληλεγγύης και των θετικών συναισθημάτων προς άλλα πρόσωπα, προς τα ζώα ή τα αντικείμενα
- Ενίσχυση του αισθήματος της ενσυναίσθησης, μέσω των δραστηριοτήτων, καθώς ζητούν από τα παιδιά να υποθέσουν πως βρίσκονται στον ρόλο κάποιου άλλου.
- Προώθηση της αυτογνωσίας και συνεπώς της ευχερέστερης, πιο ειλικρινούς και πιο αποτελεσματικής προσέγγισης του άλλου, καθώς μέσα από τις δραστηριότητες, οι μαθητές καλούνται να μιλήσουν για τον εαυτό τους

Διάλεξα για την ενότητα αυτή τις συγκεκριμένες ασκήσεις για τον λόγο τον οποίο περιλαμβάνουν μια ποικιλία δράσεων που παρά το εκπαιδευτικό περιεχόμενό τους, δεν επιβαρύνουν ή δυσκολεύουν τα παιδιά, αλλά μέσα από έναν διασκεδαστικό και ευχάριστο τρόπο, θα κατακτήσουν όλους τους προβλεπόμενους στόχους που έχουν τεθεί για το συγκεκριμένο αντικείμενο μελέτης.

Α΄ τάξη Δημοτικού

- 1) « Η γλώσσα μου» από το δεύτερο τεύχος της Α΄ τάξης, Βελίδης Α., Καλπανίδας Κ., Κανάκης κ. – καθοδήγηση και εποπτεία: Βουγιούκας Α.,

Μελάς Δ. _ ως προς τη συνεργασία στη σύνταξη των εργασιών που συνοδεύουν τα κείμενα: Μπλάνας Α. Έκδ. ΟΕΔΒ. Αθήνα

Γράφω πινακίδες, κάνω ερωτήσεις όπως η δασκάλα, το γραμματάκι της Φωτεινής, γράφω για τη θάλασσα, ο παππούς μου, η γιαγιά μου, γράφω μια δική μου ιστοριούλα για κάτι από τα παραπάνω, μια εκδρομή που θέλω να πάω.

Β΄ τάξη Δημοτικού

- 2) «Η γλώσσα μου», από το πρώτο τεύχος της Β΄ τάξης, Βελαλίδης Α., Βουγιούκας Α., Καλαπανίδας Κ., Κανάκης Ν. Έκδ. ΟΕΔΒ. Αθήνα.

Το ζώο που αγαπώ, ο Σταμάτης και ο Γρηγόρης, Θέλω να περάσω απέναντι, Τα είδη των δρόμων που έχουμε στον τόπο μας, Ένα παλιό μου παιχνίδι, Περιγραφή της ζωγραφιάς της σελ. 42, Η θέα του παραθύρου μου, Υποδύομαι τον καπετάνιο ενός караβιού, Υποδύομαι τον μηχανοδηγό ενός τρένου, Υποδύομαι τον πιλότο ενός ελικοπτερου, Ποια είναι η αγαπημένη μου εποχή και γιατί; Ποια εποχή δεν προτιμώ και γιατί; Μόνος μου στο δωμάτιο, Μόνη μου στο δωμάτιο, Ο σημερινός καιρός, Τι θα ήθελα πολύ και γιατί;

Γ΄ τάξη Δημοτικού

- 3) « Η γλώσσα μου» από το πρώτο τεύχος της Γ΄ τάξης, Μελάς Δ., Μπλούνας Θ., Σακελλαρίου Χ., Χωρεάνθης Κ. Έκδ. ΟΕΔΒ. Αθήνα.

Η πρωινή μου ρουτίνα μόλις ξυπνήσω το πρωί, Σκέφτομαι και γράφω μια διαφορετική επικεφαλίδα για το κείμενο, Αλλάζω τον τίτλο, Σκέφτομαι και γράφω μια συζήτηση, πώς μένουν οι εξοχές όταν φεύγουν οι επισκέπτες, Σκέφτομαι και γράφω για μια τυχαία μέρα που πέρασε, Κάτι που με εντυπωσίασε, ένα ταξίδι με μια σύντομη περιπέτεια.

Το όνομα μου είναι _____. Πηγαίνω σχολείο στο _____. Πηγαίνω στην _____ τάξη...

Αναχωρήσαμε το πρωί.....

Δ΄ τάξη Δημοτικού

- 4) « Η γλώσσα μου» από το πρώτο τεύχος της Δ΄ τάξης, Λαμπρινίδης Α., Μελάς Δ., Ιτερπιράκης Γ., Σακελλαρίου Χ., Χωρεάνθης Κ._____ συνεργασία Κουμέντος Ν. Έκδ. ΟΕΔΜ. Αθήνα.

Ένα βράδυ στη γειτονιά (αξιοποιώ και τις λέξεις: φωνές, αστέρια, νύχτα, γειτονιά, μαζεύονται, σκοτάδι, γάβγισμα, ακούν, γελούν).

Μια κούκλα διηγείται την ιστορία της (μπορεί να έχει πολλές και διαφορετικές ιδιότητες όπως π.χ χορεύτρια, βοσκοπούλα κ.α.), Τα αδέρφια μου, Τα συναισθήματα των προσώπων της ιστορίας, Η αντίδραση του δάσους απέναντι σε αυτούς που προσπαθούν να το βλάψουν, Ένας διάλογος που θα συμπεριλαμβάνονται οι λέξεις *ευχαριστώ* και *παρακαλώ*, Χαρακτηρισμός του: 1) Θόδωρου, 2) του γαιδάρου του, 3) του χωρικού που είπε: «μη στάξει η ουρά του γαιδάρου... », τι κακό θα μπορούσε να φέρει ο πόλεμος στο παιδί ή στον πατέρα του.

Ε΄ τάξη Δημοτικού

- 5) « Η γλώσσα μου» από το πρώτο τεύχος της Ε΄ τάξης, Βελαλίδης Α., Βουγιούκας Α., Καλαπανίδας Κ., Κανάκης Ν., Μπλούνας Α., Παπαδημητρίου Χ. Έκδ. ΟΕΔΒ. Αθήνα.

Οι καλοκαιρινές μου τρέλες, Αύγουστε καλέ μου μήνα να ήσουν δυο φορές το χρόνο, Τι ονειρεύομαι... με τα μάτια ανοιχτά (συντάσσω προτάσεις που φανερώνουν επιθυμίες μου ξεκινώντας με τις φράσεις): Θα ήθελα να..., Φοβάμαι να..., Ονειρεύομαι να... και άλλες παρόμοιες.

Περιγραφή της Φθινοπωρινής εικόνας του ποιήματος με δικά μας λόγια.

ΣΤ΄ τάξη Δημοτικού

- 6) Τεύχος πρώτο από την ΣΤ΄ τάξη, Βελαλίδης Α., Βουγιούκας Α., Καλαπανίδας Κ., Κανάκης Ν., Μπλούνας Α., Παπαδημητρίου Χ. Έκδ. ΟΕΔΒ.Αθήνα.

Διαβάζω το επόμενο κείμενο και περιγράφω μια Φθινοπωρινή εικόνα (π.χ «Τα φύλλα έπεσαν από τα δέντρα», «Ξεκινάει βροχή» ή κάτι παρεμφερή).

Α. Πώς έμαθα να διαβάζω

Β. Ο/Η πρώτος/η δάσκαλος/α μου

Γ. Ένα κοντινό μου οικογενειακό πρόσωπο μαθαίνει φέτος γραφή και ανάγνωση.

Η αρχή και το τέλος (Μεταφέρω από το παρελθόν στο παρόν την πρώτη παράγραφο του πρώτου μέρους του κειμένου «Νυχτοφύλακες» και την τελευταία του δεύτερου μέρους).

Ο Σπύρος είπε: Αχ, να είχα και εγώ μια βαρκούλα, να ταξίδεψα τον ωκεανό!». Ξεκινάω να γράφω και εγώ τις επιθυμίες μου.

Τι μπορούμε να κάνουμε ώστε να καλυτερεύσουμε τον κόσμο γύρω μας;

Παρακάτω συναντούμε και ορισμένες δραστηριότητες που προτείνονται από τη γραφούσα για τον εμπλουτισμό των γνώσεων των παιδιών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

A. Νηπιαγωγείο

1^η Δραστηριότητα: Ας βρούμε τις ομοιοκαταληξίες!

Η δραστηριότητα αυτή αποτελεί ένα παιχνίδι φωνολογικής επίγνωσης, λεξιλογικής γνώσης και εμπλουτισμού του λεξιλογίου για τα παιδιά στο Νηπιαγωγείο.

Χρόνος: 45΄

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

1. Να αναπτύξουν την δημιουργικότητά στην έκφραση τους
2. Να μάθουν να διακρίνουν και να χρησιμοποιούν σωστά τις ομοιοκαταληξίες
3. Να αναπτύξουν το λεξιλόγιο τους
4. Να αντιληφθούν τι σημαίνει να τελειώνουν οι λέξεις σε ίδιους ήχους

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

1. Να αναπτύξουν πνεύμα ομαδικότητας παίζοντας παιχνίδια ομαδοποίησης ακόμα και με την χρήση ομαδοποιημένων λέξεων
2. Να συνεργάζονται μεταξύ τους
3. Να μη χρησιμοποιούν διακρίσεις στο παιχνίδι τους με το να αλληλεπιδρούν όλα μαζί ομαδοσυνεργατικά
4. Να χρησιμοποιούν λέξεις από διάφορες γλώσσες

Μέθοδος:

Παρατήρηση, Βιωματική προσέγγιση

Υλικά/Μέσα:

Ψαλίδι, Κουτί αποθήκευσης, Εκτυπωτής/κόλλες Α4, Πλαστικοποιητής/διαφάνειες

Περιγραφή:

Εκτυπώνουμε τις κάρτες με τις εικόνες, τις κόβουμε με την βοήθεια των παιδιών και τις τοποθετούμε στο κουτί. Κάθε παιδί διαλέγει μια κάρτα με μια εικόνα και σε

πρώτο στάδιο θα πρέπει να εντοπίσει σε ποια κατάληξη ανήκει η εικονιζόμενη λέξη και να το πει δυνατά στην τάξη π.χ η λέξη βαμβάκι ανήκει στη κατάληξη –άκι. Στη συνέχεια το παιδί με την λέξη λέει σε ένα άλλο παιδί της επιλογής του τη φράση “ **ΑΚΟΥΩ ΒΑΜΒΑΚΙ, ΑΚΟΥΣ...**” Το παιδί στο οποίο έγινε η ερώτηση θα πρέπει να διαλέξει μια κάρτα της οποίας η λέξη θα έχει την κατάληξη –άκι, να την πει δυνατά στην τάξη και έπειτα να τη δείξει στα υπόλοιπα παιδιά π.χ σακάκι.

Στο ξεκίνημα του παιχνιδιού μπορούμε να παίξουμε με 2-3 διαφορετικές ομοιοκαταληξίες και στη συνέχεια σταδιακά να προσθέτουμε και άλλες ώστε να μη μπερδέσουμε τα παιδιά παίζοντας απευθείας με όλες τις ομοιοκαταληξίες.

Παίζουμε έως ότου ερωτηθούν όλα τα παιδιά.

<https://www.kindykids.gr/kataskeves/games-for-kids/671-paixnidi-omoiokataliksies.html>

2^η Δραστηριότητα: Ας γνωριστούμε καλύτερα!

Χρόνος: 1 ώρα

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

1. Να καλλιεργήσουν την δημιουργικότητα στην έκφραση τους
2. Να εξοικειωθούν με την γραφή του ονόματός τους
3. Να πραγματοποιήσουν μια παρουσίαση στη τάξη

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

1. Να μάθουν να σκέφτονται θετικά για τις διαφορές των ανθρώπων
2. Να γνωρίσουν τις διαφορετικότητες των άλλων και να διαπιστώσουν πως όλοι είμαστε διαφορετικοί μεταξύ μας
3. Να έρθουν πιο κοντά με τους συμμαθητές τους
4. Να ενδυναμώσουν την ταυτότητα τους

Μέθοδος: Συζήτηση, βιωματική προσέγγιση

Υλικά/Μέσα:

Κόλλες Α4 για κάθε παιδί, Μολύβια, μαρκαδόρους, κηρομπογιές, Περίληψη με απλά λόγια των Δικαιωμάτων από τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Περιγραφή:

Η νηπιαγωγός ζητάει από κάθε παιδί να γράψει σε ένα φύλλο χαρτί το όνομα του.

Στη συνέχεια, ζητάει από τα παιδιά να διακοσμήσουν το όνομα τους με χρώματα.

Μπορούν επίσης να ζωγραφίσουν γύρω από το όνομα τους ορισμένα από τα αγαπημένα τους αντικείμενα όπως π.χ παιχνίδια, φαγητά κ.λ.π.

Έπειτα, αφού η νηπιαγωγός οργανώσει τα παιδιά σε κύκλο, ζητάει από το καθένα ξεχωριστά να παρουσιάσει το όνομα του και να δώσει μια περιγραφή για τα αγαπημένα του πράγματα.

Η νηπιαγωγός κάνει τις εξής ερωτήσεις:

- Τι έμαθες για τα άλλα παιδιά;
- Τι έμαθες για τον εαυτό σου;
- Πώς θα ήταν αν ήμασταν όλοι ίδιοι;
- Τα αγαπημένα μας πράγματα ήταν ίδια ή διαφορετικά;
- Πώς θα ένιωθες αν έβλεπες το όνομα σου να παρουσιάζεται σε μια έκθεση;

Τις ερωτήσεις αυτές τις χρησιμοποιεί για να καλλιεργήσει την αντίληψη των παιδιών ως προς τις μεταξύ τους διαφορές και ομοιότητες.

Τέλος, η νηπιαγωγός οργανώνει στο σχολείο μια έκθεση με την δουλειά των παιδιών με τίτλο «Ας γνωριστούμε καλύτερα».

<https://www.slideshare.net/fbelaf/30-paidagwgikes-drastiriotites>

B. Δημοτικό

B.1 Α' τάξη Δημοτικού

1^η δραστηριότητα: Συμπλήρωσε την ιστορία μου!

Χρόνος: 45-50'

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

1. Να αναπτύξουν την φαντασία στην έκφραση τους
2. Να εξοικειωθούν με το αντικείμενο της γραφής
3. Να εξοικειωθούν με την ανάγνωση
4. Να μάθουν πώς φτιάχνεται μια ιστορία

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

1. Να συνεργαστούν μεταξύ τους
2. Να αναπτύξουν ομαδικό πνεύμα
3. Να αντιληφθούν τον όρο « ισότητα »

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, αυτοσχεδιασμός

Υλικά/Μέσα:

Χαρτί, Μολύβι, Γόμα, Παραμύθι, Ψαλίδι, Χαρτόνι, Κόλλα

Περιγραφή:

Ο εκπαιδευτικός οργανώνει τα παιδιά σε μια ομάδα και τους εξιστορεί ένα παραμύθι με θέμα την ισότητα, αφού πρώτα σαν εισαγωγικό κομμάτι εξήγησε στα παιδιά την έννοια του περιεχομένου της λέξης αυτής. Στη συνέχεια ζητάει από το πρώτο παιδί της σειράς να βγάλει μια κόλλα χαρτί. Έπειτα ο εκπαιδευτικός ζητάει από το παιδί αυτό να γράψει την λέξη «ισότητα» και από κάτω να σημειώσει το κάθε παιδί με τη σειρά από μια λέξη ή από μια πρόταση από το παραμύθι που να έχει σχέση με την

ισότητα. Ο εκπαιδευτικός θα πηγαίνει με το παραμύθι στο κάθε παιδί και θα το καθοδηγεί ώστε να βρει τις λέξεις ή τις φράσεις που του ζητούνται από τις οποίες προκύπτει η έννοια της ισότητας. Όταν οργανωθούν στο χαρτί όλες οι λέξεις ή οι φράσεις από τα παιδιά, στο τέλος θα τις κόψουν με την βοήθεια του εκπαιδευτικού, θα τις κολλήσουν σε ένα χαρτόνι και θα το καρφισώσουν στον πίνακα της τάξης.

2^η δραστηριότητα: Καλωσόρισμα με ένα θεατράκι

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες (σπασμένες σε 2 μέρες)

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

1. Να αναπτύξουν την φαντασία τους μέσα από τη δημιουργική έκφραση
2. Να καλλιεργήσουν την δημιουργικότητα στην έκφραση τους
3. Να εξοικειωθούν με το αντικείμενο της γραφής και τις γλωσσικές ιδιαιτερότητες
4. Να έρθουν σε επαφή με την τέχνη του θεάτρου
5. Να μάθουν πώς γράφεται ένα θεατρικό κείμενο

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

1. Να αναπτύξουν ένα ομαδοσυνεργατικό πνεύμα
2. Να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές κουλτούρες και γλώσσες

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, οργανωμένη δραστηριότητα

Υλικά/Μέσα:

Χαρτόνια, Κόλλα, Χρώματα, Υφάσματα, Χαρτί, Μολύβι, Χαράκι, Ψαλίδι, Συραπτικό

Περιγραφή:

Στη τάξη μας ήρθε ένα παιδί από διαφορετική χώρα και θα θέλαμε να καλωσορίσουμε με την οργάνωση ενός μικρού θεατρικού έργου. Έχοντας συλλέξει όλοι μαζί τα στοιχεία της κουλτούρας της χώρας καταγωγής του νέου μας συμμαθητή και έχοντας εντάξει και τα στοιχεία της κουλτούρας της δικής μας χώρας, θα

σκηνοθετήσουμε ένα σκετσάκι επηρεασμένο και από τις δυο κουλτούρες. Σε πρώτο στάδιο τα παιδιά με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού θα χωρίσουν τους ρόλους και θα γράψουν τους διαλόγους. Το θεατράκι θα έχει τίτλο « Το μαγικό λυχνάρι», μιας και ο καινούργιος μας μαθητής έρχεται από την Ανατολή και η πλοκή έχει ως εξής: ένα παιδάκι που το έλεγαν Αλί, άκουσε από την γιαγιά του μια ιστορία για ένα χαμένο μαγικό λυχνάρι που όποιος το βρει μπορεί να κάνει τρεις ευχές και εκείνες να πραγματοποιηθούν. Έτσι ο Αλί συγκέντρωσε τους φίλους του και ξεκίνησαν μαζί την αναζήτηση του λυχναριού. Στο ταξίδι τους συνάντησαν αρκετές δυσκολίες όπως άγνωστα μέρη, άγνωστους ανθρώπους, άγνωστες γλώσσες αλλά και μια ομάδα από επίδοξους αναζητητές που έψαχναν και εκείνοι το χαμένο λυχνάρι και η ομάδα των μικρών μας φίλων έπρεπε να τους αντιμετωπίσει και να φτάσουν πρώτοι στο χαμένο λυχνάρι με την καθοδήγηση ενός παλιού χάρτη που τους έδωσε η γιαγιά του Αλί. Στο τέλος τα παιδιά φτάνουν πρώτα στο λυχνάρι και συναποφασίζουν για τις ευχές που θα κάνουν. Διάλεξαν: 1) Ειρήνη σε όλο τον κόσμο, 2) όλα τα παιδιά του κόσμου να είναι φίλοι και την τρίτη ευχή την άφησαν να την συναποφασίσει το κοινό. Οι χαρακτήρες του έργου θα χωρίζονταν με ψηφοφορία ώστε να γίνει δίκαιη μοιρασιά ρόλων αλλά αποφασίστηκε από κοινού πως ο πρωταγωνιστής θα είναι ο καινούργιος μας συμμαθητής. Έτσι οι χαρακτήρες χωρίστηκαν στη γιαγιά του Αλί, στον Αλί και τους φίλους του, στην αντίπαλη ομάδα αναζητητών και ορισμένα από τα παιδιά θα έκαναν και τους άγνωστους ανθρώπους που συναντούσαν στο ταξίδι τους. Η διάρκεια του έργου θα είναι συνολικά 1:30 ώρα. Την επόμενη μέρα, θα στήσουν το σκηνικό και θα ετοιμάσουν τις στολές τους με τα υλικά που θα έχουμε συγκεντρώσει όλοι μαζί για τις ανάγκες του θεάτρου. Μόλις τελειοποιηθεί το σκηνικό, τα ενδύματα και τα παιδιά εξοικειωθούν με τους ρόλους τους, θα παρουσιάσουν το έργο τους στους υπόλοιπους συμμαθητές του σχολείου ώστε να μεταδοθεί και το διαπολιτισμικό μήνυμα της τάξης σε όλα τα παιδιά και εκπαιδευτικούς του σχολείου.

B.2 Β' τάξη Δημοτικού

1^η δραστηριότητα: Ας μιλήσουμε για την διαφορετικότητα.

Χρόνος: 50'

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

1. Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιο τους με τις λέξεις : *δημιουργικότητα, διαφορετικότητα, έθιμα, ποικιλία, παράδοση κ.α.*
2. Να καλλιεργήσουν τον γραπτό τους λόγο με την γραφή τίτλων για τις εργασίες τους, την καταγραφή των ονομάτων τους, των χρωμάτων και των φαγητών.
3. Να καλλιεργήσουν γλωσσικές δομές. εξοικειώνονται με τους παρελθοντικούς χρόνους μέσω της χρήσης της περιγραφής εθίμων και παραδοσιακών παιχνιδιών.

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

1. Να αναπτύξουν ομαδοσυνεργατικό πνεύμα
2. Να ανακαλύψουν την έννοια της διαφορετικότητας και να την οικειοποιηθούν.
3. Να ανακαλύψουν μέσα από τις δράσεις της δραστηριότητας διαφορετικούς πολιτισμούς και να καταλάβουν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι μεταξύ τους διαφορετικοί και ξεχωριστοί.

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, συζήτηση

Υλικά/Μέσα: Η/Υ, Χαρτιά, Μαρκαδόρους, Ψαλίδια, Κόλλες

Περιγραφή:

Ο/η εκπαιδευτικός θα επιλέξει να διαβάσει στα παιδιά ένα βιβλίο ή ένα παραμύθι που αναφέρεται στη διαφορετικότητα όπως π.χ το παραμύθι «*Ελμερ, ο παρδαλός ελέφαντας*» (McKee, 1996) και στη συνέχεια τα παιδιά θα συζητήσουν μεταξύ τους για τον ελέφанта αυτό και για τα πιθανά του συναισθήματα λόγω της διαφορετικότητας του. Οι προβληματισμοί που γεννιούνται στα παιδιά αφορούν το αν είναι καλή ιδέα να δεχόμαστε το ξένο και διαφορετικό στη ζωή μας και ο/η εκπαιδευτικός, αφορμώμενος/η από τον προβληματισμό των παιδιών, αναφέρει πως όλοι οι άνθρωποι είμαστε διαφορετικοί μεταξύ μας και επειδή υπάρχει αυτή η ποικιλομορφία στην εμφάνιση και στις προτιμήσεις του καθενός, ο κόσμος μας δεν είναι τόσο βαρετός.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός ωθεί τα παιδιά στο να βρουν τρόπους να παρουσιάσουν την διαφορετικότητα και το ενδιαφέρον που δίνει στη ζωή μας και

εκείνα προτείνουν να ζωγραφίσουν διαφορετικούς ανθρώπους, να φτιάξουν λίστες με τα αγαπημένα τους φαγητά και χρώματα, να ακούσουν παραδοσιακά τραγούδια από διαφορετικούς τόπους και λαούς ακόμα και να αναζητήσουν στο internet φωτογραφίες παιδιών από άλλες χώρες και να φτιάξουν με αυτές ένα κολάζ. Τα παιδιά έδωσαν πολλές ιδέες και έτσι δημιουργήθηκαν τρεις ομάδες εργασίας.

Η 1^η ομάδα θα είχε ως θέμα τους Διαφορετικούς ανθρώπους. Αποφασίζουν λοιπόν να ζωγραφίσουν διαφορετικούς εμφανισιακά ανθρώπους και παράλληλα ο/η εκπαιδευτικός προτείνει στα παιδιά να κοιτάξουν στα περιοδικά και στα βιβλία (τύπου Γκίνες) να δουν πως παρουσιάζονται εκεί οι διαφορετικοί άνθρωποι. Τα παιδιά βλέπουν τα βιβλία και τα περιοδικά και τελικά ζωγραφίζουν τους ανθρώπους δίνοντας τίτλο στη ζωγραφιά τους «*Διαφορετικοί αλλά αγαπημένοι*».

Έπειτα, η 2^η ομάδα θα ασχοληθεί με τα χρώματα και τα φαγητά γράφοντας λίστες με τα αγαπημένα χρώματα και φαγητά που προτιμούν και δίπλα σε κάθε χρώμα και φαγητό, το όνομα του παιδιού που το προτιμά.

Τέλος, η 3^η ομάδα θα ασχοληθεί με τα παιδιά από άλλες χώρες κάνοντας αναζήτηση φωτογραφιών στο internet με την βοήθεια του/της εκπαιδευτικού. Θα φτιάξουν ένα κολάζ με τις φωτογραφίες που βρήκαν και κολλούν τα παιδιά από άλλες χώρες σε κύκλο πιασμένα χέρι-χέρι δίνοντας τίτλο στην εργασία τους «*Τα παιδιά της γης ενωμένα*».

Μόλις ολοκληρώσουν τις εργασίες τους όλες οι ομάδες, τις παρουσιάζουν στη τάξη και τα παιδιά κουβεντιάζουν και προτείνουν τι αλλαγές θα ήθελαν να γίνουν ή οτιδήποτε άλλο τα απασχολούσε σχετικά με αυτό που έβλεπαν. Στην παρουσίαση της 2^{ης} ομάδας με τις λίστες των χρωμάτων και των φαγητών, τα υπόλοιπα παιδιά αποφάσισαν να συμπληρώσουν και εκείνα τις δικές τους προτιμήσεις σχετικά με το χρώμα και το φαγητό που τους αρέσει και έτσι προέκυψαν και οι ομοιότητες που έχουν τα παιδιά μεταξύ τους. Την εργασία της 3^{ης} ομάδας τα παιδιά αποφάσισαν να την αναρτήσουν σε ένα σημείο της τάξης ώστε να θυμούνται πάντα πως όλα τα παιδιά πρέπει να είναι μεταξύ τους φίλοι (Αναφερόμενο στο Δουμανίδου, Σ., Κοντοπούλου, Α., Ντίνα, Μ., 2016).

2^η δραστηριότητα: Οι λέξεις μου μπήκαν στο βάζο.

Χρόνος: 45΄

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

1. Να εμπλουτίσουν τα παιδιά το λεξιλόγιο τους
2. Να καλλιεργήσουν την γλωσσική τους έκφραση
3. Να συνεργαστούν και να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους στην ομάδα
4. Να εξοικειωθούν με τους όρους «διαπολιτισμικότητα», «ισότητα»
5. Να κατανοούν ένα κείμενο που ακούνε
6. Να μπορούν να εξηγήσουν τις λέξεις

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

1. Να εξοικειωθούν με τους όρους «διαπολιτισμικότητα», «ισότητα»

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, συζήτηση, αλληλεπίδραση

Υλικά/Μέσα: Γυάλινο βάζο, Μαρκαδόρους, Μολύβια, Χαρτόνια

Περιγραφή:

Ο εκπαιδευτικός θα διαβάσει στα παιδιά ένα κείμενο με διαπολιτισμικό περιεχόμενο και θα τους ζητήσει να σημειώσουν τις απαντήσεις που προκύπτουν από τις παρακάτω ερωτήσεις σχετικά με την διαπολιτισμικότητα και την ισότητα όπως : από πού καταγόταν ο πρωταγωνιστής; Τι γλώσσα μιλούν μεταξύ τους; Τι διαφορές έχουν οι ήρωες μεταξύ τους; Παρατηρείτε πουθενά αδικίες ως προς την αντιμετώπιση των ηρώων; (τα παιδιά βεβαίως έχουν ενημερωθεί για τους παραπάνω όρους). Αφού συγκεντρωθούν όλες οι απαντήσεις που σημείωσαν τα παιδιά, στη συνέχεια θα σημειώσουν με την βοήθεια του/της εκπαιδευτικού λέξεις που αφορούν την ισότητα και την διαπολιτισμικότητα μέσα από το κείμενο και θα τις καταγράψουν σε κομμένα χαρτονάκια σε διάφορα σχήματα ίδιου όμως χρώματος, ώστε να μην επηρεάζεται η κρίση των παιδιών από το χρώμα αλλά να εστιάζεται η προσοχή τους στην λέξη ώστε να διευκολύνεται η αναγνωστική τους ικανότητα. Στη συνέχεια θα τοποθετήσουν τις λέξεις σε ένα βάζο το οποίο θα αφήσουν μόνιμα στη γωνιά της Γλώσσας ώστε τα παιδιά να έχουν άμεση πρόσβαση. Ο/η εκπαιδευτικός θα προτείνει στα παιδιά, την

ώρα των ελεύθερων δραστηριοτήτων να πηγαίνουν στη γωνιά της Γλώσσας, να επιλέγουν από μια λέξη και να γράφουν για αυτή μια πρόταση, έκφραση ή μια σύντομη ιστορία. Θα πρέπει να προσέξουμε τον αριθμό των λέξεων να μην είναι πολύ μεγάλος, να είναι ικανός να χρησιμοποιηθεί από τα παιδιά και κυρίως οι λέξεις να είναι αναγνωρίσιμες και ευανάγνωστες από τα παιδιά (Αναφερόμενο στο Μπρασέρ Φιλίπ, 2005).

B.3 Γ' τάξη Δημοτικού

1^η δραστηριότητα: Πώς φαντάζομαι το μοντέλο του συμμαθητή μου

Χρόνος: 50'

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να καλλιεργήσουν την φαντασία τους μέσα από τη δημιουργική έκφραση
- 2) Να αναπτύξουν την δημιουργικότητα στην έκφραση τους
- 3) Να μάθουν την έννοια της περιγραφής και πώς μπορούν να περιγράψουν κάτι

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

- 1) Να έρθουν σε επαφή με χαρακτηριστικά άλλων πολιτισμών
- 2) Να μάθουν να σέβονται τη διαφορετικότητα του άλλου και ότι οι άλλοι έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τα δικά τους

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, συζήτηση, παρατήρηση

Υλικά/Μέσα: Κόλλες A4, Μολύβι, Χρώματα, Ψαλίδι, Χαρτόνι, Κόλλα

Περιγραφή:

Στη τάξη, ο κάθε μαθητής ατομικά ή ομαδικά, θα πρέπει να φτιάξει το προφίλ του ήρωα ή της ηρωίδας αντίστοιχα, που θα είναι οι πρωταγωνιστές της ιστορίας που θα συνθέσουν παρακάτω. Η διαδικασία όμως αυτή θα έχει την εξής ιδιαιτερότητα: οι Έλληνες μαθητές της τάξης θα γράψουν πώς φαντάζονται τον συμμαθητή τους που έρχεται από ένα άλλο πολιτισμικό υπόβαθρο και αντίστοιχα αυτός ο μαθητής θα φανταστεί πώς είναι και πώς ζουν τα ελληνόπουλα. Τα χαρακτηριστικά αυτά που θα γράψουν τα παιδιά θα συνθέσουν το προφίλ των ηρώων της ιστορίας! Όσο πιο ευχάριστα και ασυνήθιστα είναι τα χαρακτηριστικά που θα αποδοθούν στους ήρωες, τόσο πιο δημιουργικά θα κινηθεί η σύνταξη της ιστορίας. Μόλις ολοκληρωθεί η διαδικασία, θα κόψουν τους ήρωες, θα τους κολλήσουν σε χαρτόνι και θα τους συνοδεύσουν από μια ιστορία.

2^η δραστηριότητα: Ας φτιάξουμε μια αφίσα!

Χρόνος: 45΄

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να μάθουν να επιλέγουν τα σημειωτικά μέσα (γράμματα, εικόνες ή και συνδυαστικά) που θα χρησιμοποιήσουν για την παραγωγή κειμένων
- 2) Να μάθουν να δημιουργούν ένα περιεχόμενο με προκαθορισμένο στόχο
- 3) Να μάθουν να παράγουν πολυτροπικές πληροφορίες, να αναπτύσσουν τις ιδέες τους, να εκφράζονται με ποικίλους τρόπους

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας)

- 1) Να συζητήσουν μεταξύ τους γύρω από την διαπολιτισμικότητα και να λύσουν τις απορίες τους σχετικά με τον όρο, να κατανοήσουν πώς υπάρχουν και άνθρωποι διαφορετικοί από τους ίδιους.

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, παρατήρηση, συζήτηση

Υλικά/Μέσα: Χαρτί, Διάφορες εικόνες και γράμματα κομμένα από έντυπα, Κόλλα, Ψαλίδι

Περιγραφή:

Ο εκπαιδευτικός φέρνει στη τάξη μια αφίσα από μια παιδική ταινία και παροτρύνει τα παιδιά να την σχολιάσουν μαζί του ώστε να προσπαθήσει να δώσει στα παιδιά να καταλάβουν πώς μια αφίσα συνδυάζει εικόνα και κείμενο και ποια στοιχεία θα πρέπει να αναφέρονται σε αυτή. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός συζήτησε με τα παιδιά πάνω σε ποιο θέμα θα ήθελαν να φτιάξουν μια αφίσα. Συνεργατικά αποφάσισαν να φτιάξουν μια αφίσα διαπολιτισμικού περιεχομένου για το παιδικό παραμύθι *Η χώρα με τους παράξενους ανθρώπους* (Ανδρικόπουλος, Ν. (2006). *Η χώρα με τους παράξενους ανθρώπους*. Αθήνα: Καλέπης) και ξεκίνησαν να επιλέγουν εικόνες και υλικά. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός θα συζητήσει με τα παιδιά τι θα πρέπει να γράφει η αφίσα τους και θα τα βοηθήσει να το γράψουν όπως εκείνα θέλουν ή εκείνα θα υπαγορεύουν και ο εκπαιδευτικός θα γράφει ή ακόμα και να κόψουν γράμματα από εφημερίδες και περιοδικά και να συνθέσουν τις λέξεις που χρειάζονται. Παράλληλα τα παιδιά θα μάθουν το περιεχόμενο της έννοιας διαπολιτισμικότητα και θα κατανοήσουν πως οι άνθρωποι μεταξύ τους διαφέρουν ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά τους δεν παύουν όμως να είναι ίσοι. Τέλος συζητούν μεταξύ τους για το παραμύθι που δούλεψαν, κάνουν ερωτήσεις, θέτουν προβληματισμούς και ολοκληρώνοντας την κουβέντα, αναρτούν την αφίσα τους στον πίνακα της τάξης (Αναφερόμενο στο Cutro, M.L., Morillo, M.M & Teixido, M.M. 1998).

B.4 Δ' τάξη Δημοτικού

1^η δραστηριότητα: Μέσα από τα μάτια κάποιου άλλου

Χρόνος: 40'

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να μάθουν να ακούν κείμενα από βιβλία που τους διαβάζει ο εκπαιδευτικός
- 2) Να μάθουν να αναθεωρούν κείμενα χωρίς να τους επιβάλλεται η σωστή εκδοχή
- 3) Να μάθουν να συντάσσουν σωστά ένα κείμενο, γράμμα, επιστολή κ.λ.π.
- 4) Να συνθέτουν ιστορίες με ή χωρίς καθοδήγηση και περιορισμούς

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

1) Να αντιληφθούν την έννοια της διαφορετικότητας και να μάθουν να αποδέχονται και να σέβονται το «διαφορετικό»

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, συζήτηση, αυτοσχεδιασμός

Υλικά/Μέσα: Το παιδικό βιβλίο, Μολύβι, Χαρτί

Περιγραφή:

Ο εκπαιδευτικός θα διαβάσει στα παιδιά την ιστορία της Αισέ από το παιδικό βιβλίο «Σκληρό καρύδι» της Ελένης Σβορώνου και στη συνέχεια θα παροτρύνει τα παιδιά να συζητήσουν για τους ήρωες του βιβλίου, ποιοι είναι, τι κάνουν μέσα στην ιστορία, ποιος είναι ο αγαπημένος τους ήρωας και γιατί. Έπειτα θα ζητήσει από τα παιδιά να αφηγηθούν την ίδια ιστορία μέσα από την οπτική κάποιου από τους χαρακτήρες που συνάντησαν μέσα στην ιστορία. Τέλος τα παιδιά θα κληθούν να γράψουν από ένα γράμμα στην Αισέ, χρησιμοποιώντας σωστό συντακτικό και λεξιλόγιο, για να την καλέσουν στο σχολείο τους να αφηγηθεί η ίδια σε όλα τα παιδιά την ιστορία της (Αναφερόμενο στο Πασσία, Α., Μανδηλαράς, Φ., 2001).

2^η δραστηριότητα: Ας φτιάξουμε τον ήρωα μας

Χρόνος: 45΄

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να μάθουν να εκφράζουν προφορικά τις ιδέες τους
- 2) Να μάθουν να καλλιεργούν και να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιο τους στον προφορικό λόγο
- 3) Να καλλιεργήσουν την φαντασία τους μέσα από τη δημιουργική έκφραση
- 4) Να αντιλαμβάνονται τα γεγονότα από την οπτική διάφορων ηρώων
- 5) Να μάθουν να χρησιμοποιούν επίθετα στον προφορικό τους λόγο
- 6) Να αντιληφθούν τα στοιχεία που συνθέτουν έναν ήρωα και να μπορούν να τον περιγράψουν

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

- 1) Να εξοικειωθούν με τα διαπολιτισμικά στοιχεία και να σέβονται την διαφορετικότητα του «άλλου»

Μέθοδος: Συζήτηση, βιωματική προσέγγιση

Υλικά/Μέσα: Διάφορα βιβλία, Χαρτόνια, Κόλλες Α4, Ψαλίδι, Μολύβι, Μπογιές, Κόλλα

Περιγραφή:

Τα παιδιά συγκεντρώνουν στη τάξη διάφορα βιβλία και ο εκπαιδευτικός τους ζητάει να ψάξουν να βρουν μέσα από τα βιβλία αυτά, ήρωες με διαπολιτισμικά στοιχεία. Αφού ολοκληρώσουν την διαδικασία, τα παιδιά θα συζητήσουν μαζί με τον εκπαιδευτικό για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ηρώων, την ηλικία, την εμφάνιση, τα ρούχα τους και στη συνέχεια θα τους ζητηθεί να εξηγήσουν γιατί τους απέδωσαν αυτά τα χαρακτηριστικά. Παράλληλα ο εκπαιδευτικός, μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν στον προφορικό τους λόγο επίθετα ώστε να τον εμπλουτίσουν. Τέλος τα παιδιά θα κατασκευάσουν τις ταυτότητες των ηρώων με την τεχνική του κολάζ ή με όποιον άλλο τρόπο θέλουν και θα γράψουν τα στοιχεία του κάθε ήρωα (Αναφερόμενο στο Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ., 2003).

B.5 Ε' τάξη Δημοτικού

1^η δραστηριότητα: Γνώρισε τον πολιτισμό μου

Χρόνος: 1 ώρα

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να μάθουν να παρατηρούν τα ζητούμενα στοιχεία από μια προβολή και να μπορούν να τα αναπαράγουν
- 2) Να εξοικειωθούν με την σωστή σύνταξη ενός κειμένου

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

- 1) Να έρθουν σε επαφή με μια διαφορετική κουλτούρα
- 2) Να γνωρίσουν έναν άλλον πολιτισμό
- 3) Να γνωρίσουν μια άλλη γλώσσα πέρα από την δική τους

Μέθοδος: Συζήτηση, παρατήρηση

Υλικά/Μέσα: Χαρτί, Μολύβι

Περιγραφή:

Στην τάξη μας έχουμε μια μαθήτρια από την Ρωσία και για να την κάνουμε να νιώσει πιο άνετα στο νέο της περιβάλλον, οργανώσαμε στην τάξη την εξής δράση: τα παιδιά με την βοήθεια του εκπαιδευτικού έψαξαν να βρουν μια ταινία ή ένα ντοκιμαντέρ που να αφορά τους δυο πολιτισμούς (Ελλάδα - Ρωσία) και αφού τα δουν στη τάξη στη συνέχεια να γράψουν μια σύντομη έκθεση από τις εντυπώσεις τους ή ακόμα και να εξιστορήσουν μόνα τους περιληπτικά τα γεγονότα τα οποία παρακολούθησαν (πως σας φάνηκε η ταινία/ντοκιμαντέρ;, ποιο ήταν το θέμα; Ποιες γλώσσες ακούσατε να μιλούν; Παρατηρήσατε ομοιότητες με τον ελληνικό πολιτισμό; Τα ονόματα σας φάνηκαν διαφορετικά ή ίδια με αυτά που έχετε ακούσει; Είδατε κάτι διαφορετικό στον τρόπο ζωής από αυτόν που έχετε συνηθίσει;). Στη συνέχεια θα χωριστούν σε δυο ομάδες εργασίας και θα ανατεθούν οι αρμοδιότητες. Η 1^η ομάδα θα ψάξει

πληροφορίες για την κουλτούρα της χώρας (όπως π.χ φαγητά, γλώσσα, μουσική κ.λ.π) και η 2^η ομάδα μπορεί να κάνει μια έρευνα γύρω από την παράδοση του τόπου από τον οποίο έρχεται η νέα μας συμμαθήτρια. Τέλος, αφού έχουν ολοκληρώσει τις δράσεις τους και οι δυο ομάδες, συνεργατικά θα ψάξουν τυχόν ομοιότητες αυτών που βρήκαν με την ελληνική κουλτούρα. Τις εκθέσεις που έγραψαν τις διαβάζουν στη τάξη και στη συνέχεια τις αναρτούν στον πίνακα της τάξης.

2^η δραστηριότητα: Μια έκθεση για όλους!

Χρόνος: 1 ώρα

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να μάθουν να εκφράζουν ελεύθερα την γνώμη και τις απόψεις τους
- 2) Να αποκτήσουν την εμπειρία συμμετοχής σε διαγωνισμούς
- 3) Να μάθουν να συντάσσουν σωστά ένα κείμενο χρησιμοποιώντας σωστά την γλώσσα

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

- 1) Να αποκτήσουν διαπολιτισμική συνείδηση

Μέθοδος: Συζήτηση, παρουσίαση

Υλικά/Μέσα: Κόλλες Α4, Μολύβι, Χρώματα, Βιβλίο

Περιγραφή:

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει στην τάξη ένα βιβλίο διαπολιτισμικού περιεχομένου και συζητά με τα παιδιά για λίγη ώρα για το περιεχόμενο, τα χαρακτηριστικά κ.λ.π. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός ενημερώνει την τάξη ότι τρέχει ένας διαγωνισμός διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στον οποίο για να λάβουν μέρος θα πρέπει να γράψουν ένα άρθρο με θέμα « Ένα σχολείο για όλους» και τα άρθρα θα συνοδεύονται από εικόνες και ζωγραφιές των παιδιών. Τα παιδιά βεβαίως έχουν την ευχέρεια να επιλέξουν και όποιο άλλο είδος κειμένου θέλουν να δουλέψουν όπως π.χ κάποιο

ποίημα εκτός από άρθρο. Ο κάθε μαθητής έχει την επιλογή να λάβει μέρος στον διαγωνισμό χρησιμοποιώντας την μητρική του γλώσσα ή την γλώσσα που χρησιμοποιούν στο σχολείο που φοιτούν στην εκάστοτε χώρα ώστε να προωθηθούν οι γλωσσικές ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας. Μόλις ολοκληρωθεί η διαδικασία, ο εκπαιδευτικός θα αξιολογήσει τα πιο ενδιαφέροντα άρθρα και ζωγραφιές, θα τα συγκεντρώσει και θα εκδώσουν ένα σχετικό λεύκωμα το οποίο θα παρουσιαστεί στην Ημερίδα Παιδικής Λογοτεχνίας και θα διανεμηθεί πρωτίστως στους μαθητές και ύστερα στους ενδιαφερόμενους φορείς.

[http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/EnergiesDrasis.htm](http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/EnergiesDrasis.htm)

B.6 ΣΤ' τάξη Δημοτικού

1^η δραστηριότητα: Άγνωστοι φίλοι

Χρόνος: 50'

Στόχοι (Δημιουργική Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να μάθουν να συνεργάζονται
- 2) Να μάθουν την έννοια της αλληλογραφίας
- 3) Να μάθουν να συντάσσουν σωστά κείμενα και επιστολές

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

- 1) Να μάθουν να γράφουν επιστολές (σε δυο γλώσσες)
- 2) Να γνωρίσουν έναν άλλον πολιτισμό και μια άλλη κουλτούρα
- 3) Να αναπτύξουν το αίσθημα της φιλίας
- 4) Να μάθουν να συνεργάζονται

Μέθοδος: Συζήτηση, συνεργασία

Υλικά/Μέσα: Χαρτί αλληλογραφίας, Μολύβι, Φάκελος επιστολής, Γραμματόσημα, Στυλό, Αυτοκόλλητα για διακόσμηση (προαιρετικά)

Περιγραφή:

Στο πλαίσιο του μαθήματος της Γλώσσας, ο εκπαιδευτικός προτείνει στα παιδιά να διαλέξουν μια Ευρωπαϊκή χώρα και να στείλουν στους ξένους μαθητές του σχολείου που θα επιλέξουν, ένα γράμμα που θα έχουν συντάξει όλοι μαζί στα ελληνικά και στα αγγλικά στο οποίο θα περιγράφουν ποιοι είναι, από πού και γιατί στέλνουν το γράμμα αυτό. Σαν αναμενόμενο αποτέλεσμα θα περιμένουμε οι παραλήπτες να ανταποκριθούν στην ενέργεια μας και έτσι να προκύψει μια αλληλογραφία γνωριμίας με συμμαθητές από μια άλλη χώρα, γνωριμία με μια διαφορετική κουλτούρα, πολιτισμό και γλώσσα.

2^η δραστηριότητα: Πολυπολιτισμική ζαχαροπλαστική

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Στόχοι (Δημιουργικής Γραφής-Γλώσσας):

- 1) Να αναπτύξουν την δημιουργικότητα στην έκφραση τους
- 2) Να εκφραστούν ελεύθερα
- 3) Να χρησιμοποιήσουν την φαντασία τους ώστε να συντάξουν ένα ποίημα με ομοιοκαταληξίες

Στόχοι (Διαπολιτισμικότητας):

- 1) Να γνωρίσουν συνήθειες και παραδόσεις άλλων πολιτισμών
- 2) Να αναπτύξουν ομαδοσυνεργατικό πνεύμα

Μέθοδος: Βιωματική προσέγγιση, συζήτηση, συνεργασία

Υλικά/Μέσα: Υλικά για τα γλυκά που θα επιλέξουν να φτιάξουν Σκεύη, Χαρτόνι, Ψαλίδι, Μολύβι, Χρώματα

Περιγραφή:

Προς το τέλος των μαθημάτων για τις γιορτές των Χριστουγέννων, ο εκπαιδευτικός προτείνει στα παιδιά να διαλέξουν δυο παραδοσιακές χριστουγεννιάτικες συνταγές για γλυκά από δυο διαφορετικές χώρες και να τις υλοποιήσουν στην τάξη. Τα παιδιά με την βοήθεια του εκπαιδευτικού διαλέγουν συνταγές που να μπορούν να δουλευτούν στην τάξη και ξεκινούν να τις υλοποιούν. Μόλις ολοκληρωθεί η παρασκευή των γλυκών, ο εκπαιδευτικός προτείνει ξανά στα παιδιά να φτιάξουν και μια κάρτα για την κάθε χώρα στην οποία θα γράψουν από ένα ποίημα χρησιμοποιώντας ομοιοκαταληξίες που θα έχουν σκεφτεί οι ίδιοι. Τέλος, τα γλυκά θα μοιραστούν στους μαθητές του σχολείου ή μπορούν να γίνουν δωρεά σε κέντρα φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ύστερα από την παρούσα βιβλιογραφική μελέτη που διεξήχθη με σκοπό τη σύνταξη της εργασίας αυτής, καθίσταται πλέον σαφές πως αφενός η Δημιουργική Γραφή αποτελεί ένα αποτελεσματικό εργαλείο μάθησης που σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιείται αποσπασματικά αλλά να δαπανείται χρόνος και υπομονή στη διδασκαλία του περιεχομένου της και αφετέρου πως η διαπολιτισμικότητα καλύπτει το μεγαλύτερο φάσμα μελέτης και σύγχυσης γύρω από το αντικείμενο της, που απασχολεί εκπαιδευτικούς και κοινωνίες ανά τον κόσμο.

Στο πρώτο στάδιο της εν λόγω εργασίας, πραγματοποιήθηκε η εισαγωγή στον κόσμο της Δημιουργικής Γραφής και της διαπολιτισμικότητας, ξεχωριστά αλλά και συνδυαστικά και το πώς οι έννοιες αυτές είναι δυνατόν να ενσωματωθούν στο πλαίσιο των σχολικών τάξεων του Νηπιαγωγείου αλλά και του Δημοτικού, ενώ παράλληλα, προκειμένου οι θεωρίες που αναφέρθηκαν σε όλη τη μελέτη να εφαρμοστούν και στην πράξη, υλοποιήθηκαν από δραστηριότητες σχεδιασμένες να μνήσουν τα παιδιά στη δημιουργικότητα και τη διαπολιτισμική συνείδηση, δραστηριότητες που αποτελούν προτεινόμενες πρακτικές που συνδράμουν στην εκπαιδευτική διαδικασία των μαθητών.

Σύμφωνα με τα αντικείμενα της μελέτης που διεξήχθη στην εργασία αυτή, παρατηρούμε πως η Δημιουργική Γραφή δεν αποτελεί ένα τυποποιημένο προϊόν διδασκαλίας, που δίνεται στους μαθητές με συγκεκριμένες οδηγίες χρήσης, αλλά αποτελεί μια ευέλικτη τεχνική που δεν βασίζεται αποκλειστικά στον γραπτό και προφορικό λόγο αλλά δίνονται περιθώρια πειραματισμού και δοκιμών με διαφορετικές κάθε φορά τεχνικές και μεθόδους. Παράλληλα διεισδύσαμε και στον περίπλοκο αλλά κατά τα άλλα ενδιαφέροντα κόσμο της διαπολιτισμικότητας παρατηρώντας πως παρά την ιδιαιτερότητα της διαχείρισής της μεμονωμένα, συνδυαστικά με την Δημιουργική Γραφή καθίσταται ομαλότερη η ενσωμάτωση της στις σύγχρονες κοινωνίες και ακόμα πιο ομαλά στις σχολικές τάξεις όπου τα παιδιά, καλούνται να μνηθούν σε μια τόσο περίπλοκη έννοια με τον καλύτερο και ομαλότερο δυνατό τρόπο. Τα παιδιά από μια μικρή ηλικία μέσω της Δημιουργικής Γραφής, μυσούνται στο αντικείμενο της Λογοτεχνίας με πρωτότυπο τρόπο, δηλαδή τα εμψυχώνει στο να φτάσουν στο σημείο να ερμηνεύουν το περιβάλλον τους γλωσσικά, γεγονός που αποτελεί μεγάλο κατόρθωμα στη μαθησιακή διαδικασία.

Τα παιδιά τόσο τα νηπίου όσο και του Δημοτικού, αποτελούν «σφουγγάρια» γνώσεων, απορροφούν δηλαδή τόσο εύκολα την πληροφορία που αντλούν από το περιβάλλον τους που εύκολα μέσω των κατάλληλων εκπαιδευτικών τεχνικών και με τη σωστή καθοδήγηση, μπορεί να εξωτερικευθεί με μια μορφή τέχνης που να τα εκφράζει.

Στόχοι λοιπόν των προτεινόμενων δραστηριοτήτων της εργασίας αυτής είναι όλες οι προαναφερθείσες παράμετροι να ενισχύσουν την κριτική προσέγγιση των παιδιών και θα αναπτύξουν τη δημιουργική τους έκφραση, ενώ παράλληλα θα ενισχύσουν τις διαπολιτισμικές επαφές και θα καλλιεργήσουν αισθήματα κοινωνικότητας και αλληλεγγύης.

Καταληκτικά θα ήταν καλό να αναφερθεί πως το παιδί δεν αποτελεί ένα προϊόν πειραματισμού και χειραγώγησης. Εκμεταλλευόμενος την ζωντάνια και την έκρηξη δημιουργικότητας που εκπέμπουν τα παιδιά, ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε μέσω των αναπτυξιακά κατάλληλων πρακτικών να οδηγήσει τους μαθητές του σε μονοπάτια μάθησης που θα εστιάζουν εκτός των άλλων, στο να ανακαλύψουν την εσωτερική τους ευαισθησία και την δημιουργική πλευρά τους, να εκφράζονται μέσα από τον γραπτό λόγο ελεύθερα και επιτέλους να εξαλείψουν όλα εκείνα τα υπολείμματα προκαταλήψεων και στερεοτύπων που γενιές και γενιές επικρατούν στις σχολικές δομές.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βακάλη, Α., (2014). Η παραγωγή γραπτού λόγου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μετά το 1975: Από την Έκθεση στη Δημιουργική Γραφή. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή). Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα.

Βακάλη, Α., Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ., Κωτόπουλος, Τ. (2013). Η δημιουργική γραφή στο νηπιαγωγείο, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο

Βακαλιός, Α. (1997). Το πρόβλημα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στη Δυτική Θράκη. Αθήνα: Gutenberg.

Βασιλοπούλου, Π., (2021). Ο ρόλος της Δημιουργικής Γραφής στο σύγχρονο ελληνικό πολυπολιτισμικό Δημοτικό σχολείο. Διδακτικές πρακτικές (Αδημοσίευτη Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Φλώρινα.

Γεωργογιάννης, Π.(2008), Διαπολιτισμικότητα και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Στο Π. Γεωργογιάννης, (επιμ), Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, τομ. 7, Πάτρα, 6.30.

Γκόβαρης, Χ. (2004). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ατραπός.

Γκόβαρης, Χ. (2005). Επιμ. Διαπολιτισμική Παιδαγωγική: Σχέσεις αναγνώρισης στο Πολυπολιτισμικό σχολείο. Στο Pentini A.A, Διαπολιτισμικό Εργαστήριο: Υποδοχή, Επικοινωνία και Αλληλεπίδραση σε πολυπολιτισμικό Περιβάλλον (σελ.9-24). Αθήνα: Ατραπός.

Γκότοβος, Ε. Α. (2002). Εκπαίδευση και Ετερότητα. Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής. Αθήνα: Μεταίχμιο, αναφερόμενο στο Ευγενία Ιωαννίδου, «Διαπολιτισμική συνείδηση: βασική διάσταση της διδασκαλίας/εκμάθησης της ξένης γλώσσας-πολιτισμού», (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ελλάδα). 92

Δαμανάκης, Μ., (1997). Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση στην Ελλάδα στο :Βάμβουκας, Μ.Ι. και Χουρδάκης, Α.Γ. (επιμ.) Παιδαγωγική Επιστήμη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: Τάσεις και Προοπτικές (πρακτικά Ζ' Διεθνούς συνεδρίου. Ρέθυμνο 3-5 Νοεμβρίου 1995) σελ. 78-91. Αθήνα : Παιδαγωγική Εταιρία Ελλάδας-Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ελληνικά Γράμματα.

Δουμανίδου, Σ., Κοντοπούλου, Α., Ντίνα, Μ., (2016). Εφαρμοσμένες γλωσσικές δραστηριότητες: Γέφυρες επικοινωνίας και γραμματισμού. Καβάλα: Εκδόσεις Σαΐτα.

Ε. Κανακίδου και Β. Παπαγιάννη, Διαπολιτισμική Αγωγή (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1994)

Ευαγγέλου, Ι. (2011). Ευφυΐα και παιδεία. Ρόδος: Μάριος Βερέττας.

Ευγενία Ιωαννίδου, «Διαπολιτισμική συνείδηση: βασική διάσταση της διδασκαλίας/εκμάθησης της ξένης γλώσσας-πολιτισμού», (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ελλάδα) διαθέσιμο στο

Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ. (2003), ό.π.σ. 112

Καλογήρου, Τ. (2009). Τέρψεις και ημέρες ανάγνωσης. Αθήνα: Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος.

Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη, Β. (1997). Διαπολιτισμική Αγωγή. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κοκκινίδου, Ε, Παπαγιάννη, Β. (1998), Διαπολιτισμική Αγωγή, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 6.45.

Κωτόπουλος, Τ. (2012). Η «νομιμοποίηση» της Δημιουργικής Γραφής. Ηλεκτρονικό περιοδικό «Κείμενα», 14, 1-14

Κωτόπουλος, Τ. (2014). Ε' Επιστημονικό Συνέδριο «Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014), οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία» (σ.σ. 801-822), Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014

Λυκίδη, «Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών για τους Μαθητές και οι Προσδοκίες τους για τη Σχολική Επίδοση, 8.

Μ. Δαμανάκης, Ταυτότητες και εκπαίδευση στη διασπορά (Αθήνα: Gutenberg, 2007), 58, αναφερόμενο στο Πουταλή Ερασμία, «Διαπολιτισμικότητα και

Πολυτισμικότητα, Έννοιες και Πρακτικές», (Πτυχιακή Εργασία, Αλεξανδρούπολη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 2014). 22

Μάρκου, Μ. (1999), «Η Γλωσσική διδασκαλία», στο: Γ.Π. Μάρκου (επιμ.) Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Αθήνα: ΚΕΔΑ, σ. iii, 3-43.

Ματσαγούρας, Η. (2011). Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας: Ι. Θεωρία της διδασκαλίας, ΙΙ. Στρατηγικές διδασκαλίας. Αθήνα: Gutenberg.

Μπρασέρ Φιλίπ (2005). 1001 δραστηριότητες για να αγαπήσω το βιβλίο. Διηγούμαι, ανακαλύπτω, παίζω, δημιουργώ. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ.62

Νικολαΐδου, 2015: 105-106 στο Αχτζαλωτίδου, Κ. (2019). Δημιουργική Γραφή & Πρακτικές Εφαρμογές στο Νηπιαγωγείο (Αδημοσίευτη Πτυχιακή εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα.

Νικολαΐδου, Σ. (2015). Η Δημιουργική Γραφή στο σχολείο, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Νικολάου, Γ. (2011). Διαπολιτισμική διδακτική: Το νέο περιβάλλον- Βασικές αρχές. Αθήνα: Πεδίο αναφερόμενο στο Πιτσάβα Ε., «Εκπαιδευτικές Πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και το Εφαρμοσμένο Πλαίσιο στην Ελλάδα για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση» (Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών σπουδών, τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών σπουδών, 2019) διαθέσιμο στο

Νικονάνου, Ν. (2015). Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι: Συμμετοχή – εμπειρία – δημιουργία. Στο Ν. Νικονάνου (Επιμ.). Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα. Αθήνα: Κάλλιππος. σσ. 51-86.

Πασσιά, Α., Μανδηλαράς, Φ. (2001) *Εργαστήριο Δημιουργικής Γραφής για παιδιά*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη, σ. 40

Πιτσάβα, Ε., (2019). Εκπαιδευτικές Πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και το Εφαρμοσμένο Πλαίσιο στην Ελλάδα για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς. Διαθέσιμο στο

Σουλιώτης, Μ. (2012). Δημιουργική Γραφή. Οδηγίες Πλεύσεως, βιβλίο εκπαιδευτικού, Κύπρος, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Συμεωνάκη, Α. (2013). Η ποίηση ως Δημιουργική Γραφή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Διδακτορική διατριβή. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών.

Χατζή Άννα-Μαρία. (2016), «Η Δημιουργική Γραφή ως αντικείμενο». (Αδημοσίευτη Πτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Παιδαγωγικό τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ρόδος

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Banks, J. (2004). Εισαγωγή στην Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Αθήνα: Παπαζήσης.

Carrasquillo, A. & V. Rodriguez (1996), Language minority students in the main stream classroom, Clevedon: Multilingual Matters.

Cummins, J. (1999) Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας, (επιμ. Ε. Σκούρτου, μτφρ. Σ. Αργύρη), Αθήνα: Gutenberg.

Cutro. M.L., Morillo. M.M & Teixido, M.M. (1998). (Επιστ. Επιμ. Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα). *Γραφή και ανάγνωση. Βοηθήματα για τη διδασκαλία και την εκμάθηση του γραπτού λόγου σε παιδιά ηλικίας τριών έως οκτώ ετών*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΑΠΘ, σ. 48-49

Dawson, Paul (2005). Creative Writing and the New Humanities. London and New York, Routledge.

<file:///C:/Users/user/Downloads/5392-15384-2-PB.pdf>

Honig, A., S. (2000). Promoting creativity in young children. Annual meeting of the board of advisors for scholastic, Inc. (New York, NY, May 19, 2000). Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury.

Kanematsu, H., & Barry, D., M. (2016). STEM and ICT Education in Intelligent Environments. Intelligent Systems Reference Library 91: Springer International Publishing Switzerland. Αναφερόμενο στο Βασιλοπούλου, Π., (2021). Ο ρόλος της Δημιουργικής Γραφής στο σύγχρονο ελληνικό πολυπολιτισμικό Δημοτικό σχολείο. Διδακτικές πρακτικές (Αδημοσίευτη Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Φλώρινα.

L. Porscher, Second Council of Europe Teachers' Seminar, on: The Education of Migrant Children: intercultural pedagogy in the field. (Strasbourg, 1979), αναφερόμενο στο Δαμανάκης, Η Εκπαίδευση των παλινοστούτων και αλλοδαπών στην Ελλάδα, 39.

Levine, J. (1990), Bilingual Learners and the Mainstream Curriculum, London: The Falmer Press, σ. 120-142. Αναφερόμενο στο Ακριτίδης, Ν., Ανθόπουλος, Κ., & Παπαδόπουλος, Σ. (2007). Διδακτικές προσεγγίσεις της ελληνικής γλώσσας στα διαπολιτισμικά σχολεία του νομού Θεσσαλονίκης. *Επιστημονικό Βήμα* (6).

Ανακτήθηκε στις 10/03/2021 από:
http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi9/ypodراسi9.2b_2013/2_%CE%98%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CE%9A%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1/2.1_%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CF%83%CE%B1%20-%20%CE%9B%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1.pdf

Morley, D. (2009). The Cambridge Introduction to Creative Writing, Cambridge: Cambridge University Press

Pinsent, P. (2003). From copying to creation: the teaching of writing before the 1980s. Στο: J. Graham, & A. Kelly (Eds.). Writing under control (pp. 1-6), (2nd ed.). London: David Fulton Publishers.

Protherough, R. (1983). Encourage Writing, London-New York: Methuen

Thaxton, T.-A. (2014). Creative writing in the community. A guide. London, New

UNESCO (2007), UNESCO Guidelines on Intercultural Education, Paris,

Ανακτήθηκε στις 08/04/2021 από: [https://rm.coe.int/intercultural-competence-for-all-gr/16808ce20b?fbclid=IwAR1kUOcJ9_Lw2ibFM-](https://rm.coe.int/intercultural-competence-for-all-gr/16808ce20b?fbclid=IwAR1kUOcJ9_Lw2ibFM-N7JvpAOeuCQo6cUIRo6BINlz6LGf_-GE6UJoTQkuc)

[N7JvpAOeuCQo6cUIRo6BINlz6LGf_-GE6UJoTQkuc](https://rm.coe.int/intercultural-competence-for-all-gr/16808ce20b?fbclid=IwAR1kUOcJ9_Lw2ibFM-N7JvpAOeuCQo6cUIRo6BINlz6LGf_-GE6UJoTQkuc)

York, J. A. (2007). Let stones speak: New Media Remediation in the poetrywriting classroom. In G. Harper & J. Kroll (Eds.) Creative Writing Studies.

Practice, research and pedagogy. Bristol: Multilingual Matters, LTD αναφερόμενο

στο Τζιούτζιου Όλγα, «Η διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας

μέσα από τη Δημιουργική Γραφή», (Διπλωματική Εργασία, Φλώρινα,

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών). 58

Αχτζαλωτίδου, Κ. (2019). Δημιουργική Γραφή & Πρακτικές Εφαρμογές στο Νηπιαγωγείο. Διαθέσιμο στο:

<http://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1793/%ce%91%ce%a7%ce%a4%ce%96%ce%91%ce%9b%ce%a9%ce%a4%ce%99%ce%94%ce%9f%ce%a5%20%ce%9a%ce%91%ce%9b%ce%9b%ce%99%ce%9f%ce%a0%ce%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Διαδικτυακές Πηγές

http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/12450/Pitsava_mp16021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/12450/Pitsava_mp16021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

<http://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1547/%ce%9f%ce%9b%ce%93%ce%91%20%ce%a4%ce%96%ce%99%ce%9f%ce%a5%ce%a4%ce%96%ce%99%ce%9f%ce%a5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

<https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/19301/%ce%a7%ce%b1%ce%84%ce%b6%ce%ae%20%ce%91->

[%ce%9c%20%cf%80%cf%84%cf%85%cf%87%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ae.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#)
[https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/810/1/EA674.PDF](#)